مطالعات محیطی هفت حصار شماره پنجاه و سوم/ سال چهاردهم/ پاییز ۱۴۰۴
صفحات ۱۳۹-۱۲۱

تبیین چارچوب طراحی فضای شهری دوستدار بانوی ایرانی از دیدگاه بانوان (مطالعه موردی: خیابان‌های شهری کرمان)*

المیرا ثانی کرمانی، نیما جهان‌بین***، محمد قاسمی سیانی*****

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۵/۸
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۹/۲۷

چکیده

امروزه در مطالعات شهری، بررسی جایگاه و نقش زنان در شهر از اهمیت بالایی برخوردار است؛ چراکه زنان هم‌پای مردان در فعالیت‌ها و کارکردهای روزمره شهری حضور دارند و یکی از اصلی‌ترین بهره‌برداران فضاهای شهری به شمار می‌روند. آنان همانند مردان حق استفاده برابر از فضاهای عمومی شهری را دارند، اما تفاوت های معنادار در نوع نیازها، شیوه ادراک محیطی و الگوهای رفتاری زنان و مردان سبب شده است که طراحی‌های شهری غالباً پاسخگوی نیازهای زنان نباشد. نادیده‌گرفتن این تفاوت‌ها می‌تواند حضور زنان را در فضاهای عمومی محدود کرده و کیفیت استفاده آنان از محیط شهری را کاهش دهد. در دنیای معاصر و در پی تحولات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، زمینه های حضور فعال تر زنان در فضاهای شهری بیش از گذشته فراهم شده است؛ با این حال، بسیاری از نیازهای بانوان همچنان در فرآیندهای طراحی شهری مورد توجه کافی قرار نگرفته و این امر استفاده آنان از فضاهای عمومی را با چالش هایی مواجه ساخته است. این مسئله در شهر کرمان، به‌عنوان شهری با پیشینه تاریخی و مذهبی و با رشد قابل توجه کالبدی در سال‌های اخیر، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ به‌گونه‌ای که فقدان برنامه‌ریزی اصولی و آینده‌نگر می‌تواند منجر به بروز مشکلات متعدد شهری شود. بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف واکاوی مسائل و چالش‌های موجود در طراحی شهری خیابان‌های کرمان از دیدگاه بانوان و با ارائه یک مدل زمینه‌ای، در پی دستیابی به چارچوبی برای طراحی فضای شهری متناسب با نیازهای زنان است. جامعه آماری پژوهش شامل ۱۶ نفر از بانوان ۳۵ تا ۶۰ ساله بوده که با روش نمونه‌گیری هدفمند و در دسترس انتخاب شده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که طراحی شهری بر سه بعد اصلی برنامه‌ریزی و تصمیم‌سازی، طراحی و اجرا و بهره‌برداری استوار است. همچنین مؤلفه‌هایی چون مشارکت‌طلبی بانوان، جامعیت و همه‌شمولی، توجه به ایمنی و راحتی و استانداردسازی متناسب با نیاز همه اقشار، نقش اساسی در تحقق شهر دوستدار بانوان دارد؛ در غیر این صورت، فضاهای شهری به سمت الگوهای تک‌بعدی و مردمحور سوق خواهند یافت.

واژگان کلیدی

طراحی شهری، بانوان، فضاهای عمومی، خیابان، کرمان

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری نگارنده اول به راهنمایی نگارنده دوم و مشاوره نگارنده سوم در دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان است.

** گروه شهرسازی، دانشکده هنر، معماری و شهرسازی،واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران. e.sanikermani@iau.ir
*** گروه شهرسازی، دانشکده هنر، معماری و شهرسازی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران. (نویسنده مسئول) jahanbin@iauk.ac.ir
**** بخش مدیریت و برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی، جهاد دانشگاهی، تهران، ایران. ghasemisiani@acecr.ac.ir

مقاله پژوهشی- مورد پژوهی

©: IAUH

ISSN: 2322-5602

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]

مقدمه

شهر دوستدار زن در مفهومی وسیع اشاره به شهری مطلوب و مناسب زندگی اجتماعی زن در ابعاد مختلف اجتماعی، فرهنگی، حقوقی، کالبدی، بهداشت و سلامت و سایر امور زندگی اجتماعی شهری دارد. زنان به عنوان نیمی از بهره‌برداران فضاهای شهری، حق دارند همانند مردان از فضاهای عمومی شهری استفاده کنند. اما از آنجایی که نوع نیازها، نحوه استفاده و درک محیطی و در نتیجه الگوهای رفتاری زنان و مردان در فضاهای عمومی، تفاوت‌های معناداری دارند، لذا نادیده انگاشتن تفاوت‌ها می‌تواند حضور زنان را در فضاهای شهری محدود نماید.

پیش از آغاز دهه‌ی هشتم قرن بیستم، برنامه‌ریزی و طراحی فضاهای شهری در جهان بدون توجه به نیازهای زنان شکل می‌گرفت. شهر همواره به لحاظ تاریخی، معماری، طراحی و برنامه‌ریزی شهری، امری مردانه تلقی شده است و فرهنگ مردسالاری با تقسیم کار و محول نمودن انجام امور خانه به زنان، عملاً به نوعی سبب سلب فرصت مشارکت برابر زنان در جامعه شده است و به تدریج بصورت یک نهاده ذهنی در آمده است، که مطابق آن، الگوهای رفتاری متناسب با همان ارزش‌ها را به زنان ارائه می‌دهد(خلیلی، ۱۳۸۶).

تحولات فرهنگی و اجتماعی دهه های اخیر که به روشن‌ترین شکل در دگرگونی سبک زندگی روزمره تجلی یافته باعث شده که زنان حصار محدود خانه ها را شکسته و وارد فضای عمومی شوند. سه عامل کلیدی، ارتقای سطح تحصیلات آکادمیک (ارتقای سطح سرمایه فرهنگی نهادی)، تغییر در الگوی مصرف و سبک زندگی و افزایش میزان اشتغال زنان، آنها را به سوی فضاهای عمومی سوق داده است. الگوهای فراغت دختران جوان شهری از شکل انفعالی و درون خانگی به شکل فعالانه و برون خانگی تغییر کرده است (محمدپور و بهمنی ،۱۳۸۹). همچنین تغییر در سبک زندگی متأثر از مدرنیته و بالا رفتن آگاهی، موجب گرایش روز افزون زنان به حضور در عرصه‌های عمومی و فضاهای شهری شده است(امانی و ریاحی، ۱۴۰۲: ۶۱) در کشور به لحاظ اجتماعی، با انگاره‌هایی دربارهٔ نقش زنان در جامعه شهری. مواجه هستیم به طوری که آزادی حرکت زنان در شهر به روش‌های متعددی محدود می‌شود و موانعی را بر سر تحرک و جنب‌وجوش آنها در شهر پدید می‌آورد (مدنی پور، ۱۳۷۹: ۱۲۶).

در حالیکه نیازهای گروه‌های اجتماعی مختلف در کشورهای مختلف شباهت‌های زیادی باهم دارند اما برخی نیازها مختص زنان یا مردان و یا کودکان است که باید مد نظر قرار بگیرد. از سویی تفاوت زنان در ایران و کشورهای دیگر (عمدتاً غربی و اروپایی) به نحو بارزی وجود دارد در جامعه ما انقلابی با ایدئولوژی اسلامی اتفاق افتاده که هدف این انقلاب، اسلامی کردن جامعه است و هدف آن تغییر وضعیت زن به یک وضعیت مطلوب و آرمانی در جامعه‌ی اسلامی، یعنی جایگاهی که در آن وضعیت و نقش و جایگاه زن با الگوها و وضعیت اسلامی سازگار باشد. بنابراین، جامعه در حال گذار ایران باید هم یک گذار به سمت صنعتی شدن را تجربه کند و هم باید گذری به سمت اسلامی شدن داشته باشد و ایده‌آل‌ها و آرمان‌های اسلامی را در نظر بگیرد. این حالت وضعیت پیچیده‌ای را برای زن ایرانی ایجاد می‌کند که باید به وضعیت متعادلی برسد که هم با ایده‌آل‌های اسلامی تطبیق داشته و هم با وضعیت جامعه صنعتی سازگار باشد. در نهایت رویکردی که باید نسبت به زنان وجود داشته باشد از یک سو سازگار با وضعیت جامعه صنعتی و از سوی دیگر سازگار با جامعه اسلامی باشد، به این معنی که این رویکرد باید آرمان های اسلامی را در برداشته باشد با آن تفسیر که بتواند با نیازهای یک جامعه در حال توسعه سازگار کند. معنای این رویکرد این است که یک رویکرد سنتی صرف نیست، همچنین رویکرد الگو برداری از وضعیت زنان در جامعه صنعتی هم نیست و آن رویکردی از اسلام است که بتواند تلفیقی از اینها را در بر داشته باشد و آن تلفیق، باید ویژگی‌های زیر را داشته باشد: ۱- عدالت محور باشد. ۲- کرامت انسانی زن در جامعه را لحاظ کند. ۳- زن را به عنوان یک انسان توانمند، مسئول، مشارکت‌جو و اثر گذار در همه عرصه های زندگی، چه در حال حاضر و چه در آینده در نظر بگیرد (حورا، ۱۳۸۹: ۴۵).

در این عرصه موانع پیش‌روی طراحی شهری با هم متفاوتند. گفته شده است که در فضاهای شهری امروزی، به زنان مشکلات بیشتری نسبت به مردان تحمیل می‌شود، به طور مثال زنان نمی‌توانند به طور آزادانه به هر فضایی وارد بشوند و یا از هر فضایی استفاده کنند؛ چه پارک‌ها و چه مکان‌های ورزشی، به خاطر برخی مسائل، زنان از فضاهای عمومی ورزشی نمی‌توانند استفاده کنند و حتما فضا باید سرپوشیده باشد، البته در برخی شهرها پارک‌هایی برای استفاده اختصاصی زنان طراحی شده است، ولی این رویکرد به هیچ وجه جوابگوی نیازهای زنان نیست و آنها را محدود به یک فضای پوشیده یا منحصر می‌نماید که نمی‌تواند پاسخگوی مناسبی به نیاز به تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری باشد.

آنچه از جمع بندی مطالب بالا بدست می آید زنان ایران به عنوان نیمی از نیروی انسانی جامعه از یک سو به دلایل تاریخی، و از سوی دیگر ایجاد تحولات عمیق ساختاری در جامعه پس از انقلاب، بدلیل عدم وجود بسترهای لازم و پیش زمینه های ضروری، از جمله فقدان نهادهای اندیشه ورز، دچار آسیب های اجتماعی قابل ملاحظه گردیده اند (پیشگاهی فرد،۱۳۸۹). نظام مرد سالاری حاکم بر جامعه ایرانی و نادیده

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]

انگاشتن نقش زن در جامعه، چالش‌های مربوط به گذر از جامعه سنتی به جامعه مدرن در قبل از انقلاب اسلامی و همچنین تطبیق شرایط از دوران مدرن به نظام مبتنی بر ارزش‌های دینی در پس از انقلاب، نبود امنیت و ایمنی، ترس از خشونت‌های جنسی، کلامی، روانی و... ، مسئولیت‌های بازدارنده چون مراقبت از فرزندان، کارهای خانه و... و مسائلی چون حجاب و عدم دسترسی آزاد بانوان به فضاهای شهری و تفریحی از جمله مسائلی است که بانوی ایرانی با آن مواجه است. حال مساله اینجاست که طراحی های شهری چگونه بایستی انجام پذیرد که زنان در آن فضاها به راحتی تردد نمایند و بتوانند از آن فضا استفاده کنند؟ مشکلات و مسائل مترتب بر طراحی های شهری کنونی از دیدگاه زنان چیست؟ بر همین اساس این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این سوال اصلی است که مسائل و چالش های طراحی خیابان به عنوان یک فضاهای عمومی از دیدگاه بانوان چیست؟ هدف در این پژوهش، شناسایی برخی از معیارها و ویژگی‌های شهر دوستدار زن از نظر زنان با تاکید بر خیابان های شهر کرمان است. بر همین اساس با واکاوی و شناسایی وضع موجود طراحی شهری و شناخت نقاط قوت و ضعف طراحی های موجود سعی می شود تا در یک چارچوب منسجم روشی برای طراحی‌های آینده شهری معرفی شود.

مبانی نظری

بررسی جایگاه زنان در شهر بسیار ضرورت دارد. چرا که زنان، یکی از تاثیرگذارترین گروه‌ها در شهرها هستند. زنان علاوه بر این که نیمی از جامعه شهری را شامل می‌شوند در تولید، رشد و تربیت نسل نیز نقشی اساسی دارند. بنابراین مطلوبیت مکان از دیدگاه آنان شادی را در فضای شهر انتشار می‌دهد. تا جایی که برخی، شادی زنان را معیار سنجش شادمانی دانسته‌اند(کیرک، ۲۰۱۰). با این وجود اغلب برنامه‌ریزان شهری و طراحان شهری به تفاوت دیدگاه و سلایق زنان بیگانه‌اند. آنان در مشاوره‌های خود، اغلب به دیدگاه‌های عدالت خواهانه بی توجه هستند. وقتی آنها تضادهای برنامه را بررسی می کنند، با مردان، جوانان، از کارافتادگان یا جوامع چند فرهنگی مشورت می‌کنند. اما اگر نتایج تحقیقاتشان با منافع زنان در تضاد باشد، در جهت تامین رضایت زنان چندان خود را به زحمت نمی اندازند(وودزوورت، ۲۰۰۵). حتی نگاه یکسان برنامه ریزان به نیازها، خواسته ها و توانایی های مردان و زنان در شهر، آنان را در دستیابی به اهداف عالی برنامه ریزی ناتوان ساخته است. تبعات منفی این نوع نگرش را می توان به صورت الگوهای حرکت و رفتار بر پایه ترس و در حاشیه قرار گرفتن زنان (مدنی پور، ۱۳۷۹)، نارضایتی از سکونت در شهر، فقر، بیماری های جسمی و روانی و موارد بسیاری از این دست مشاهده کرد. ایده و مفهوم شهر دوستدار زن حاصل تلاش برای حل مسائل و مشکلات زنان و ارتقاء و بهبود وضعیت آنان در زندگی شهری است. شهر دوستدار زن در مفهومی وسیع اشاره به شهری مطلوب و مناسب زندگی اجتماعی زن در ابعاد مختلف اجتماعی، فرهنگی، حقوقی، کالبدی، بهداشت و سلامت و سایر امور زندگی اجتماعی شهری دارد. هدف از ایجاد شهر دوستدار زن، ایجاد فضا و امکاناتی در شهر و ابعاد مختلف زندگی شهری است که فعالیت زنان در شهر را تسهیل کرده و زندگیشان را درون فضای شهری آسان تر کند (فاضلی، ۱۳۹۳). تحقیقات بسیاری در خصوص طراحی شهری و شهر دوستدار بانوان انجام شده است از جمله، سیفائی(۱۳۸۴)، در پایان نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان مطلوبیت سنجی فضاهای عمومی شهری جهت استفاده‌ی گروه‌های خاص (زنان) در الگوی برنامه ریزی مشارکتی با هدف پاسخگویی به نیاز گروه‌های اجتماعی (گروه های سنی و جنسی خاص) استفاده کننده از فضاهای عمومی شهر با تلاش در جهت رسیدن به اصول انسانی مؤثر در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری برنامه های شهر، به این نتیجه رسیده که در برنامه ریزی شهری برای دست یابی به محیط های شهری انسانی تر باید به حضورگروه های جنسی (زنان) به عنوان بخشی از گروه‌های خاص اجتماعی در فضاهای عمومی شهری توجه داشت تا عدالت جنسیتی برقرار شده و باز تولید فرهنگی شهری حاصل شود.

علیرضانژاد و سرائی (۱۳۸۶)، تحقیقی تحت عنوان زن در عرصه عمومی: مطالعه ای در مورد فضاهای عمومی در دسترس زنان شهری و تغییرات آن انجام داده اند. این مقاله در پی پاسخگویی به یک پرسش اصلی درباره زنان شهری ایرانی است و آن این است که آیا در دسترسی آنها به فضاها و عرصه های عمومی تغییری ایجاد شده است، یا خیر. بر اساس نتایج بدست آمده زنان تحصیلکرده و شاغل امکان استفاده از فضاها و اماکنی را دارند که زنان فاقد تحصیلات دانشگاهی و شغل این امکان را ندارند. محل کار مهمترین مکانی است که زنان برای ورود به آن از خانه خارج می شوند.

محمدی(۱۳۸۷)، در پایان نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان عدالت جنسیتی در طراحی فضاهای شهری با تأکید بر حضور زنان در محله چیذر تهران به ارایه اصول و راهکارهای طراحی برای افزایش حضور زنان در این فضاها و دستیابی به مفهوم عدالت جنسیتی در فضاهای شهری می‌پردازد. رضازاده (۱۳۸۸)، در مقاله‌ای تحت عنوان فضاهای شهری، زمینه ساز عدالت اجتماعی، به بررسی موانع و عوامل مشارکت زنان در فضاهای عمومی و چگونگی به وجود آمدن فضاهای عمومی جنسیتی و مشخص کردن عملکردهایی که به عدم مشمولیت زنان در فعالیت

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]

عمومی منجر می شوند می پردازد. پور موسوی (۱۳۸۹)، به اولویت سنجی نیازهای زنان در تخصیص فضاهای شهری در مناطق سه گانه شهر یزد پرداخته است. بر اساس نتایج بدست آمده، میزان کلی رضایتمندی زنان از دسترسی و استفاده از فضاهای شهری در حد نامطلوبی قرار دارد. مشایخی و همکاران(۱۳۹۱)، در مقاله ای تحت عنوان طراحی محیط های معماری، دوستدار خانواده به این نتیجه رسیده‌اند که ایجاد فضایی با کیفیت بالا از زندگی برای استفاده خانواده ها یکی از موضوعات مهم در طراحی است.

سمیه نورانی و همکاران(۱۳۹۱) در پژوهشی به بررسی شهر دوستدار زنان (مطالعه موردی شهر اردبیل) پرداخته‌اند. در این مقاله با تاکید بر ضرورت حضور موثر زنان، تلاش شده است با بررسی یک فضای عمومی شهری(مرکز شهر اردبیل) میزان مطلوبیت این فضای شهری، جهت حضور زنان مورد بررسی قرار گیرد. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که فضای شهری به همان نسبت که می تواند در توسعه عدالت اجتماعی راهگشا باشد، در صورتی که دقت کافی در طراحی و برنامه ریزی آنها صورت نپذیرد، می تواند عاملی در جهت تعمیق نابرابری های اجتماعی گردد.

هاشمیان‌فر و همکاران(۱۳۹۲)، تحقیقی تحت عنوان اثرات و پیامدهای اجتماعی و فرهنگی فضاهای شهری بر زنان انجام داده است. در این مقاله به مطالعه‌ی اثرات اجتماعی و فرهنگی احداث فضاهای شهری بر زنان و دختران جوان (با نگاهی به مجموعه شهربانو منطقه ۱۱ تهران) می پردازد. طراحی فضاهایی از این قبیل به منظور برآورده نمودن نیازهای واقعی زنان شهر، سالم و ایمن سازی محیط فعالیت های زنان، اشتغال‌زایی، تعمیق فرهنگ حجاب و عفاف، سالم‌سازی اوقات فراغت بانوان از طریق برنامه های ورزشی، فرهنگی و هنری توسط بانوان و برای زنان صورت می‌گیرد. همچنین ایجاد این مجموعه درآینده اثرات اجتماعی مثبتی برای شهروندان خواهد داشت.

همچنین فاضلی و ضیاچی (۱۳۹۳)، در پایان نامه کارشناسی ارشد با عنوان شهر دوستدار زن، به شناسایی برخی از معیارهای شهر دوستدار زن از نظر زنان متعلق به پایگاه‌ها و گروه های مختلف اجتماعی پرداخته اند. نتایج پژوهش آنها نشان می دهد که از نظر زنان مصاحبه شونده، با بهره‌مندی از هشت ویژگی تهران امن، تهران راحت، تهران فعال، تهران مشارکتی، تهران فراغتی، تهران عادلانه، تهران زیبا و تهران دوستدار کودک، تهران شهری دوستدار زن می‌شود. به علاوه ، دو متغیر رده اجتماعی و پایگاه اقتصادی و اجتماعی تفاوت چندانی در دیدگاه های زنان درباره معیارهای شهر دوستدار زن ایجاد نمی کند بلکه موقعیت خانه داری ، اشتغال و مادری است که تفاوت هایی در دیدگاه‌ها، نیازها و دغدغه‌های زنان در زندگی شهری ایجاد می کند.

حق‌پرست و شمشاد (۱۳۹۳)، در پژوهش خود با عنوان بررسی معیارها و اصول طراحی شهر با رویکرد استفاده زنان از خدمات شهری به این نتیجه رسیدند که با توجه به تفاوتهای ظریفی که در زنان وجود دارد، می توان فضاهای کالبدی و شهری را با در نظر گرفتن نیازهای بانوان طراحی کرد. به عنوان مثال: توجه به تناسبات مبلمان و نیز توجه به رعایت چیدمان مبلمان با در نظر گرفتن حریم شخصی، کفپوش‌های مناسب (یکی از نکات ظریفی که به چشم نمی آید این است که با توجه به اینکه پاشنه کفشهای برخی از بانوان دارای نوک‌های تیز است، کفپوش‌های با تورفتگی و برآمدگی های زیاد سبب سختی در راه رفتن و ایستادن روی این نوع از کفپوش‌ها می‌شود)، طراحی مسیر پیاده، نورپردازی (خصوصاً در شب جهت جلوگیری از حس ترس)، امنیت فضاها و تلاش برای جلوگیری از ایجاد فضای بی‌دفاع، رنگ و طراحی فضاها با رویکرد زنانه و توجه به تفاوت‌های حسی و رفتاری زنان.

پور محمدی و همکاران (۱۳۹۴)، در تحقیق خود به بررسی میزان انطباق فضاهای شهری ارومیه با نیازهای زنان پرداخته‌اند. نتایج حاصل از این پژوهش حاکی از آن است که در زمینه عوامل کالبدی، دسترسی و امنیت فضاهای عمومی شهر ارومیه انطباق مطلوبی با نیازهای زنان وجود ندارد در حالی که در خصوص عامل ویژگی های فرهنگی و اجتماعی بر اساس معیارهای تحقیق، میزان انطباق ، مطلوب و در حد متوسط است.

هنلی(۱۹۸۹)، ضمن تحقیقی با عنوان زنان در مکانهای عمومی فضای خصوصی زنان را مورد بررسی قرار می‌دهد و عنوان می‌کند زنان مسیرهایی خارج از مسیر پیاده روهایی که غالبا محل تردد مردان است انتخاب می‌کنند. زنان در محیط عمومی بیشتر از مردان تحت آسیب بدنی(تماس) قرار می گیرند و معمولا اقدام مقابله به مثل نمی کنند.

نگر و نلسون شولمن (۱۹۹۹)، نیز دریافتند که فضای شخصی زنان دوبرابر بیشتر از مردان مورد هجوم واقع می‌گردد. آنها دریافتند که برخی از رفتارهای زنان نشانه هایی از تسلیم بودن و سلطه پذیری آنان است که با سکوت زنان میتوان از آن آگاه شد. نتایج فوق این سوال را مطرح می‌کند که آیا زنان به درستی محدوده ها و فضاهای شخصی کوچکتری دارند و یا اینکه بواسطه این مزاحمت‌های دائمی، می‌آموزند که این واقعیت‌ها را بپذیرند در حالیکه اساسا معذب و ناراحت باقی می‌مانند. باید دانست محدوده های روانشناختی شخصی آنان ساده و تعریف شده نیست.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]

گارسیارامون و اورتیز پرت (۲۰۰۴)، از گروه جغرافیای دانشگاه بارسلونا در یک پـژوهش میـدانی، بـا رویکـردی جنسـیتی، امکـان دسترسـی و بهره‌مندی از یک فضای عمومی برنامه‌ریزی شده را در شهر بارسلونا مـورد بررسـی قـرار داده انـد. آنـان نشـان داده انـد کـه چطـور نگـرش برنامه‌ریزان شهری در ایجاد این فضا بر حضور فعال زنان تاثیرگذار بوده است. وودزوورت(۲۰۰۵)، در یک مرکز تحقیقات زنان در ونکوور طـی مقاله ای، توجه برنامه ریزان شهری و به ویژه طراحان را به سمت و سوی تعادل جنسیتی در فضاهای شهری جلب کرده است. ایـن پـژوهش نیز تنها به جنبه های کالبدی نابرابری های جنسیتی در شهر می پردازد.

کرن و گردا (۲۰۰۸)، در پژوهشی به بررسی فضاهای جنسیتی باز ساخت: سیاست‌های جنسیتی در ساخت شهر پرداختـه‌انـد. در ایـن پـژوهش اعمال سیاست‌های جنسیتی در برنامه‌های شهری و باز ساخت فضاهای شهری نقش مهمـی در رضـایتمندی و بهبـود وضـعیت زنـان خواهـد داشت.

پیکه (۲۰۰۹)، مقاله‌ای در زمینه مطالعات جغرافیای جنسیت در شهر تهیه کرده است. این پژوهش نگاهی کلی و گذرا به مسایل زنان در شـهر دارد. هر چند تاکید بسیار زیادی بر جنبه‌های کالبدی شهر از جمله فضاهای عمومی، برنامه‌ریزی و طراحی داشـته و کمتـر بـه نـابرابری‌هـای اجتماعی و اقتصادی زنان در فضای شهری پرداخته است. در سال ۲۰۱۰ سازمان ملل متحد طبق تمامی تعاریف از شهر دوستدار زنـان، شـهر امن را برای زنان شهری بیان نمود که دارای ویژگی‌های زیر باشد:

- زنان و دختران می‌توانند بدون ترس از مورد تجاوز واقع شدن از فضاهای عمومی و زندگی عمومی بهره مند گردند.
- خشونت علیه زنان و دختران نه در خانه و نه در خیابان اعمال نمی‌شود.
- زنان و دختران مورد تبعیض قرار نمی‌گیرند و حقوق اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی آنان تضمین شده است.
- زنان و دختران در تصمیم گیری‌های موثر بر جامعه‌ای که در آن زندگی می کنند مشارکت می‌نمایند.
- حکومت، حقوق انسانی تمام مردم را بدون طرد کردن زنان و دختران تضمین می‌نماید.
- حکومت و دولت محلی اقدامات لازم جهت توجه به خشونت‌ها علیه زنان و دختران از آن و مجازات آن را انجام می‌دهد.
- حکومت و دولت محلی دسترسی زنان و دختران به عدالت را تضمین می نماید (عظیمی، ۱۳۹۴).

بیلر(۲۰۱۱)، در پایان نامه‌ای با عنوان، برنامه‌ریزی برای امنیت فضاهای عمومی، به ارزیابی و سنجش امنیت در فضاهای عمومی شـهر بـرلین پرداخته است. ازجمله شاخص های مورد بررسی در این پژوهش می توان به علائم، مالکیت، استراحتگاه، تنوع مکان‌هـای نشسـتن، روشـنایی، اغذیه فروشی‌ها، تزیینات بصری و هنری، دسترسی، خرد اقلیم، ناحیه تجاری، دوربین‌های امنیتی و غیره اشاره کرد.

مفهوم شهر دوستدار بانوان، بطور مستقیم مورد اشاره هیچ دیدگاه نظری مستقلی قرار نگرفته است. اما این به معنای عدم پشتوانه نظـری ایـن مفهوم نیست. در رابطه با زندگی و فضای شهری، دیدگاه های نظری متعددی وجود دارد، کـه در برگیرنـده عناصـر و مفـاهیم پشـتیبان شـهر دوستدار زن است. در واقع شهر دوستدار زن با تکیه بر این بنیان های مفهومی و نظری متولد و چارچوب‌مند شده است. ایـده و مفهـوم شـهر دوستدار بانوان حاصل تلاش برای حل مسائل و مشکلات زنان و ارتقاء و بهبود وضعیت آنان در زندگی شهری است. شهر دوستدار بـانوان در مفهومی وسیع اشاره به شهری مطلوب و مناسب زندگی اجتماعی زن در ابعاد مختلف اجتماعی، فرهنگی، حقوقی، کالبدی، بهداشت و سـلامت و سایر امور زندگی اجتماعی شهری دارد. هدف از ایجاد شهر دوستدار زن، ایجاد فضا و امکاناتی در شهر و ابعاد مختلف زندگی شهری است که فعالیت زنان در شهر را تسهیل کرده و زندگیشان را درون فضای شهری آسان تر کند (فاضلی، ۱۳۹۳). در نظریه های شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری به شهردوستدار بانوان و طراحی مناسب برای همه اقشار اشاره شده است در نظریه ی به دنبال پاسخگویی به پنج نیـاز اساسـی تلفیـق حفاظت و توسعه، تامین نیازهای اولیه زیست محیطی انسان، دستیابی بـه عـدالت اجتمـاعی، خودمختـاری، تنـوع فرهنگـی و حفـظ یگـانگی اکولوژیکی است (امیرپور و خراشادی زاده، ۱۳۹۱). با نگرشی تازه به شهر پایدار، می‌توان آن را فضایی تعریف کرد که در آن به نیازهای طبیعی و انسانی همه افراد و گروههای اجتماعی، توجه و تأمین شده است. شهر پایدار، شهری است که در آن حقوق همه انسانها از جمله حق مادران در باروری و مراقبت از نوزادان رعایت شود. رویکرد توسعه پایدار وجایگاه زنان در این توسعه، از چند جهت با مفهوم شهر دوسـتدار زن مـرتبط است. از آنجا که توسعه پایدار مبتنی بر عدالت اجتماعی و عدالت جنسیتی است، پشتوانه مهمی برای مفهوم شهر دوستدار زن به حساب می‌آید. چرا که یکی از مفاهیم بنیادین شهر دوستدار زن، برابری جنسیتی است. علاوه بر این توسعه پایـدار، مبنـی بـر مشـارکت همـه شـهروندان در راستای دستیابی به اهداف است. یکی از اصول و اهداف اغلب پروژه های شهر دوستدار زن نیز، زمینه سازی برای مشارکت زنـان در طراحـی، تصمیم گیری، اجرا و استفاده از برنامه های شهری بوده است. این مشارکت در زمینه های مختلف از جمله اهداف توسعه ای قابل اتکاسـت. از سوی دیگر در این نظریه طراحی و اجرای یک پروژه شهر دوستدار زن، از طریق جلب مشـارکت زنـان و تـلاش بـرای دسـتیابی بـه عـدالت

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]

جنسیتی می تواند گامی در جهت تحقق توسعه پایدار تلقی شود. در رویکرد فمنیستی، جوهر نظریه حمایت از زنان یا فمینیسم، بر بازتعریف هویت زنان استوار است که گاهی بر برابری زن و مرد و گاهی بر ویژگی های ذاتی زنان و برتری روش‌های زنانه به عنوان منابع کامل انسانی تأکید می ورزد (مهدیزاده،۱۳۸۷). دفاع از حقوق زنان سنگ بنای این دیدگاه است و به دنبال جایگزینی زن‌سالاری به جای پدرسالاری نیست، بلکه بنیادی ترین هدف آن ایجاد جهانی است که برای همه زنان و حتی برای مردان جای بهتری باشد فمنیسم بعنوان شاخه ای از حقوق بشر، دفاع از حقوق زنان و پایان بخشیدن به سلطه مردانه را هدف اصلی خود قرار داده است. پژوهشگران فمنیست بسیاری از رویکردهای مطالعات شهری را به دلیل مردانه بودن مورد نقد قرار داده اند. به لحاظ تاریخی، معماری و برنامه ریزی شهری عموماً حرفه ای مردانه بوده است و رویکردی را ترویج نموده که فضاهای شهری را همگون و بی جنسیت تلقی می کند (دلورس و همکاران، ۱۳۹۲). پیش فرض این دیدگاه این است که گویا نیازها و علایق مردان، عمومی و همگانی است. براساس برخی پژوهش های انجام شده در حوزه برنامه ریزی شهری، طراحی فضاهای عمومی، زندگی زنان را بیش از مردان متاثر می سازد. این امر ناشی از آن است که زنان رابطه نزدیک‌تری با محیط پیرامون خود داشته و زمان بیشتری را بیرون از خانه، صرف رسیدگی به مسئولیت های خانگی و خانوادگی می کنند. براساس این انتقادات، ماهیت شهرسازی مدرن مبتنی بر رویکرد پدرسالارانه و معیارهای مردانه است. برخی از مصادیق آن عبارتند از: جامعه شهری متشکل از افرادی با نیازهای مشابه در نظر گرفته شده و تفاوت های اساسی زنان و مردان مورد توجه قرار نگرفته است. در تقسیم کار و تفکیک فضایی نوعی تمایز پنهان میان «فضای عمومی» که دارای خصلت مردانه و تولیدی است و فضای خصوصی با خصلتی زنانه و مصرفی، در نظر گرفته شده است (مهدیزاده، ۱۳۸۷).

یکی دیگر از مکاتب در جغرافیا، جغرافیای فمنیستی است این مکتب به توصیف اثرات نابرابری جنسیتی می پردازد و بر جغرافیای رفاه و فمنیسم لیبرال تمرکز می کند. اندیشمندان این حوزه به لحاظ جغرافیایی بر فاصله و تفکیک فضایی تاکید می کنند. نادیده گرفتن زنان در مطالعات جغرافیای انسانی و بازتولید کلیشه های جنسیتی در این تحقیقات، موضوع مورد توجه جغرافیدانان فمنیست از اواسط تا اواخر دهه ۱۹۷۰ بود. محیط شهری به مثابه یک مقیاس فضایی کلیدی شناخته شد که از طریق آن، جنسیت تجربه و تثبیت می شود. علاوه بر این، این محیط بعنوان چارچوبی مفهومی پنداشته شد که ابعاد مختلف اجتماعی و اقتصادی زندگی بشر را می توان در آن تحلیل نمود. این مطالعات با این فرض آغاز شدند که ویژگی شکل شهرهای مدرن غربی، تفکیک جنسیتی است. از این رو بر محیط شهری به معنای شرایط مکانی زندگی روزمره زنان تمرکز شد(جانسون، ۱۹۹۴). از این رو مطالعات و ادبیات تولید شده درباره زنان و فضای شهری، به مرئی ساختن و قابل رؤیت کردن زنان در شهر پرداخته و تبعیض جنسی تنیده شده در ذات شهر سرمایه داری را محکوم نمودند. مواردی مانند موانع ایجاد شده برای زنان دارای فرزند خردسال توسط سیستم حمل و نقل شهری و یا شیوه های رایج استفاده از زمین در شهرها و نقش این عوامل در تقویت بی عدالتی جنسیتی در اشتغال و تثبیت نقش های سنتی جنسیتی مورد توجه قرار گرفتند (بوندی و رز، ۲۰۰۳). همانگونه که بیان شد در مکاتب و دیدگاه های نظری زیادی به موضوع زنان و برنامه‌ریزی شهری برای همه اقشار از جمله بانوان اشاره شده است. بنابراین موضوع طراحی شهری دوستدار بانوان موضوعی است که در دوره های تحول نظری و عملی شهرسازی مدنظر بوده است. همچنین مطالعات نظری و تحقیقات پیشین نشان می‌دهد که مساله طراحی شهری دوستدار بانوان و حفظ امنیت زنان در فضاهای شهری مورد توجه بوده است. برخی از پژوهش ها، از منظر معماری شهری، بر فضای کالبدی شهر تمرکز نموده‌اند و از توجه به فضای اجتماعی و تعاملات انسانی در فضای شهری غفلت ورزیده اند. در برخی پژوهش‌ها و دیدگاه‌های جامعه شناختی نیز بیشتر نقد و رویکرد فمینیستی غالب بوده است. دیدگاه هایی نیز بر مسائل اقتصادی در طراحی شهری تاکیده داشته‌اند. در این پژوهش با عنایت به پیشینه تحقیقات و نظریات ارائه شده بر آن است تا با استفاده ازروش پدیدارشناسی، به مطالعه تجربهٔ زیستهٔ زنان در فضاهای اجتماعی-فرهنگی شهر بپردازد و ادراکات ذهنی آنان ازمسائل، چالش‌ها و محدودیتهای آنان در این فضاها را مورد مطالعه قرار دهد و به یک چارچوب مشخص در طراحی شهری متناسب با سلایق آنان برسد.

روش‌شناسی

این پژوهش از نوع هدف توسعه‌ای-نظری است و از نظر ماهیت و روش برای رسیدن به پاسخ پرسش‌ها توصیفی – تحلیلی است. روش تحقیق در این مطالعه از نوع کیفی است زیرا پژوهش در خصوص مسائل اجتماعی – فرهنگی، ضروری می نماید که پژوهشگر در متن جامعه حضور فعال و جدی داشته باشد، اجتماع انسانی از واقعیت های متعددی تشکیل شده است که بسیار فراتر از کالبد و نمود عینی آن است واقعیت هایی که ارزش‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، اقتصادی آنها را شکل می‌دهد از این رو در بررسی واقعیت‌ها، قرائت‌های متفاوتی وجود دارد.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]

تحقیق کیفی عبارت از هر نوع تحقیقی است که یافته‌هایی را بدست دهد که با شیوه‌هایی غیر از روش‌های آماری یـا هـر گونـه کمـی‌کـردن کسب شده‌اند(استراس و کوربین Strauss & corbin ، ۱۳۸۷: ۱۷). تحقیـق کیفـی شـیوه‌هـای گونـاگونی دارد کـه برخـی از آنهـا عبـارت از مردم‌نگاری، نگرش‌های پدیدارشناختی، وقایع زندگی، تحلیل مکالمات و نظریه مبنایی می‌باشد (استراس و کوربین، ۱۳۸۷،۲۰). نظریه بنیـادی (Grounded Theory) یا زمینه‌ای بعنوان روش بررسی اصلی در این مطالعه انتخاب شده است. روش نظریه بنیانی از جمله روش‌هایی بـرای پژوهشگران توسعه است که قصد شناخت منظم دیدگاه ها و معانی افراد در یـک موقعیـت خـاص را دارنـد. در ایـن روش بـا درگیـری کامـل پژوهشگر با موضوع مورد بررسی و وجود امکان بکارگیری روش‌های متعدد و چندگانه جمع‌آوری اطلاعات و داده‌هـا اعـم از کمـی و کیفـی و امکان تحلیل‌های مجدد و رفت و برگشت بسیار میان نظریه (تحلیل داده‌ها) و میدان (گردآوری داده‌هـا)- کـه کرسـول (۲۰۰۲) آن را جریـان «زیگزاگی» می‌نامد- تلاش می‌شود شناخت نظری دقیقی درباره پدیده مورد بررسی فراهم شود. در این روش، بـر مصـاحبه و مشـاهده بـرای تولید داده های تجربی، جذب پژوهش در میدان پژوهش، جلب اعتماد افراد مورد بررسی و بکارگیری هر نـوع روش مناسـب بـرای جمـع‌آوری اطلاعات تأکید می‌شود (ازکیا و جاجرمی، ۱۳۹۹۰: ۲۱-۲۲).

پژوهش حاضر با بکارگیری این روش سعی در تبیین چارچوب طراحی فضاهای شهری مناسب و دوستدار بانوان در شـهر کرمـان دارد در ایـن قالب به صورت یک تحلیل تجربی مبتنی بر واقعیت‌های منطقه به شناسایی جنبه‌ها و مولفه های طراحی مناسب برای بانوان می‌پردازد. در این پژوهش تحلیل اطلاعات و کشف مفاهیم و مقولات به وسیله سه نوع کدگذاری، ۱- کدگـذاری بـاز؛ ۲- کدگـذاری محـوری و ۳- کدگـذاری انتخابی صورت گرفته است (استرواس و کوربین، ۱۳۸۵: ۵۸). در بخش مطالعه میدانی و مصاحبه ها با استفاده از چک لیست سوالات به شیوه مصاحبه نیمه ساختارمند با تدوین پروتکل مصاحبه و چک لیست مصاحبه، از ابزار ریکوردر (دستگاه ضبط صـدا) (بـا مجـوز مصـاحبه شـونده)، یادداشت‌برداری، مشاهده، عکاسی و... اطلاعات جمع‌آوری و پیاده‌سازی می‌شود. نرم‌افزار تحلیلی در ایـن قسـمت نـرم‌افـزار MAXQDA22 است. در روش کیفی، جامعه آماری و نمونه گیری در معنای آنچه که در مطالعات کمی مطرح است، وجود نـدارد. پـژوهش بـا مبنـا قـرار دادن نظریه بنیانی، به جامعه آماری و نمونه‌های مورد مطالعه، با عنوان شرکت‌کنندگان معرفی می‌نماید، تعداد شرکت‌کننـدگان تحقیـق نیـز از ابتـدا معین نیست و به تدریج با جمع‌آوری داده‌ها و تحلیل آنها، مشخص می‌شود و نمونه‌گیری تا زمانی ادامه می‌یابـد کـه داده‌هـای جدیـد، تکـرار یافته های قبلی باشند. در تحقیق به منظور گردآوری اطلاعات با عنایت به موضوع پژوهش انتخاب مشارکت‌کنندگان بر اساس گروه سنی و به صورت روش نمونه گیری هدفمند آغاز گردید بدین منظور افراد منتخب از گروه سنی ۱۸ تا ۶۰ سال انتخاب شدند روش نمونه گیری هدفمنـد که به عنوان نمونه‌گیری قضاوتی، انتخابی یا ذهنی نیز شناخته می شود، شکلی از نمونه گیری غیراحتمـالی اسـت کـه در آن محققـین هنگـام انتخاب اعضای جامعه برای شرکت در نظرسنجی های خود بر قضاوت خود تکیه می کنند. این نمونه به گونه‌ای انتخاب مـی‌شـود کـه تـا حـد امکان ویژگی‌های جامعه واقعی را داشته باشد بر همین اساس در میادین و مکان های عمومی شلوغ شهر با حداکثر تنوع افراد گزینش شـده و با آنها مصاحبه صورت می پذذیر بر همین اساس تعداد ۱۷ مصاحبه تا رسیدن به «اشباع نظری» انجام پذیرفت.

برای انجام مصاحبه ها بر اساس پیشینه پژوهش و مبانی نظری و مطالعات و پژوهش‌های قبلی سوالات مصـاحبه‌هـا در زمینـه‌هـای مختلـف طراحی شهری استخراج و با چند نفر متخصص این حوزه برای سنجش روایی آنها مذاکره و مصاحبه صورت گرفـت. سـپس سـوالات نهـایی گردید و افراد مورد نظر شناسایی شدند و مصاحبه‌هایی از ۴۰ دقیقه تا ۱ ساعت انجام پذیرفت. مهمترین مباحث مورد پرسـش در سـه بعـد بـر اساس سوالات تحقیق، مبانی و پیشینه تحقیق در سه بعد تصمیم گیری و برنامه ریزی همانند: (قوانین و مقررات طراحی شهری، مشـارکت و نظرخواهی، مشکلات طراحی فعلی و...)، بعد اجرا و طراحی طرح های شهری است همانند: (عملکرد شهرداری ها یا پیمانکاران، نوع اجرا طـرح شهری، تداخل وظایف و...) و بعد بهره برداری و استفاده از یک فضای طراحی شده شهری است همانند: (تمیزی و زیبایی، نوع استفاده و بهره برداری، مراجعه شهروندان به فضا و...) انجام پذیرفت.

بحث و یافته‌ها

بر اساس مبانی نظری و پیشینه تحقیق در برنامه ریزی شهری و مدیریت شهری برای طراحی شهری سه بعد اصلی را می توان در نظر گرفت. یکی از این ابعاد، برنامه ریزی و تصمیم گیری است که در ابتدای هر طراحی در مدیریت شهری اخذ می شود. بعد از این مرحله بعد طراحـی و اجرا و یا عملیات میدانی و ساخت و ساز آن تصمیم طراحی در شهر اجرایی خواهد شد و سومین بعد از یک طراحـی شـهری، بهـره بـرداری از فضاهای شهری است. بر همین اساس سوالات مصاحبه بر مبنای پرسش اصلی تحقیق و سه بعد یاد شده تنظیم گردیـد و مصـاحبه‌هـا انجـام پذیرفت و در تجزیه و تحلیل اطلاعات و مصاحبه ها به روش گراندد تئوری مصاحبه ها با نرم افزار کدگذاری گردید و تحلیل اطلاعات صورت گرفت. در این بخش بر اساس سه بعد یاد شده تحلیل اطلاعات ارائه می شود.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]

بعد برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری: در بعد برنامه ریزی و تصمیم گیری تعداد ۶۷ کد اولیه از نرم افزار استخراج گردید و در مرحله دوم و کدگذاری ثانویه با توجه به همپوشانی برخی کدها تعداد ۶ مقوله اصلی به دست آمد که در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول ۱- مقوله های اصلی به دست آمده از کدهای اولیه در مرحله اول

کدهای اولیه	مقوله اصلی
تناسب سازی با محیط جغرافیایی، توجه به کودکان، ایمنی فضا، امنیت، توجه به امنیت، ایمن سازی، نصب دوربین‌های نظارتی، تامین روشنایی در شب، رعایت ایمنی در پیاده رو، عدم ایجاد انقطاع در پیاده رو، برنامه ریزی همه جانبه، توجه به نورپردازی، استفاده از درخت به جای درختچه جهت ایمنی، حذف نقاط کور، ایجاد آبادانی و حذف خرابه ها	توجه به ایمنی و امنیت
توجه به کودکان، حضور زن در اجتماع، تعاملات اجتماعی همگانی، متنوع سازی فضا، مناسب سازی فضا برای معلولان، مخاطب شناسی در طراحی، جزئی نگری، توجه به نیاز همگانی، فضاهای عمومی چندجانبه، توجه به همه اقشار، توجه به بانوان، متناسب سازی فضا برای بانوان، در نظر داشتن همه نیازهای افراد	همه شمولی و جامعیت
تفکیک فضاهای اوقات فراغت، اختصاص فضای برای فعالیت، وجود مراکز فرهنگی، مکانی اختصاصی برای بانوان، ایجاد حس تعلق، اوقات فراغت و گردش، تداخل بافت، تفکیک کاربری ها، توجه به مراکز فرهنگی، تنوع داشتن	تفکیک عملکردی
تفکیک سواره و پیاده، عریض بودن پیاده روها، داشتن دسترسی مناسب، جزئی نگری بیشتر بانوان، عدم توجه به جزئیات، توجه به نیاز مادر و کودک (اتاق شیردهی و تعویض)، توجه به فضاهای اختصاصی بانوان در طراحی، تامین پارکینگ، سهولت دسترسی، استفاده از تمام فضاها، فضای باز برای کودکان، طراحی محیط فرهنگی، عدم توجه به بافت تاریخی و سنتی، جانمایی صحیح، تامین حس ارامش، مناسب بودن پاساژها	متناسب سازی فضا
عدم مشارکت بانوان در طراحی، ایجاد فضاهای جمعی و خانوادگی، نادیده انگاشتن نیاز بانوان در طراحی ها، عدم توجه به جزئیات در طراحی، تفاوت دیدگاه مردان در طراحی برای زنان، عدم مداخله بانوان در طراحی، مشارکت طلبی بانوان در طراحی، مشارکت طلبی بانوان، بکارگیری کمتر بانوان در شوراهای شهری	مشارکت طلبی
رعایت استاندارد در طراحی شیب، حیات شبانه، زنده سازی حیات شبانه، جلوگیری از الودگی صوتی، پیروی از قانون، تنوع در حمل ونقل، وجود پارکینگ، تفکیک سواره از پیاده، دسترسی به وسایل حمل ونقل عمومی، وجود امکانات بهداشتی در خیابان، افزایش حمل و نقل عمومی، بسته بودن فضا به لحاظ روانی	استاندارد سازی

در این بخش به شیوه داستان نویسی به تحلیل هر یک از مقوله اصلی پرداخته می شود و با عنایت به تحلیل ها، مقوله سازنده اصلی استخراج خواهد شد.

الف: توجه به ایمنی و امنیت

از دیدگاه مشارکت کنندگان یکی از محورهای اصلی در طراحی شهری مساله امنیت و توجه به ایمنی و آسایش برای زنان است. در این حوزه در مصاحبه ها بالغ بر ۱۶ مقوله اولیه به دست آمد یکی از مشارکت کنندگان در این خصوص بیان می دارد:

در طراحی شهری باید امنیت در اولویت اول باشد. p. 5 Position: 3 – 3

اولین قدم جانمایی پیاده راه و خیابان از نظر امنیتی مهم است. p. 9 Position: 10 – 10

مساله دیگر امنیت و آسایش روانی است که از دیدگاه مصاحبه شوندگان نیاز است در زمان برنامه ریزی و تصمیم‌گیری حوزه طراحی شهری به آن توجه شود. مصاحبه شوندگان بیان می دارند که از سر و صدای زیاد و یا حرکت ماشین ها دچار استرس و ناراحتی می شوند. این موضوع زمانی تشدید می شود که برخی وسایل نقلیه از جمله مثل موتورسیکلت ها وارد پیاده روهای شهری می شوند و باعث سلب ارامش می شوند. حرکت های تند، بوق زدن و ایجاد صداهای ناهنجار وسایل نقلیه آسایش روانی را بر هم می زند لذا در زمان تصمیم گیری بایستی به این موارد توجه شود. یکی از مشارکت کنندگان موضوع را از دیدگاه مادر خودشان اینگونه بیان می‌دارند:

مامان خودم وقتی یه جایی میره خرید که ماشین هست، استرس داره. صدای ماشین توی سن بالا اذیتش می‌کنه. دوست داره یه جای آروم و با آرامش و با سر و صدای کمتر، بره خرید کنه. p. 11 Position: 6 - 6

ب: همه شمولی و جامعیت

اگر در برنامه ریزی شهری و حوزه طراحی شهری جامعیت و همه شمولی در نظر گرفته شود احساس رضایت بیشتری برای همه قشرهای جامعه حاصل خواهد شد. از دیدگاه مشارکت کنندگان بیشتر فضاهای شهری مردانه است و برای زنان، کودکان و یا سایر اقشار خاص کمتر

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]

اندیشیده شده است. در این خصوص در هنگام برنامه ریزی طراحی های شهری نیاز است تا همه قشرها از جمله بانوان در نظر گرفتـه شـوند. از لحاظ بصری. فضا برای معلولین و سالمندان مناسب سازی شود. مثلا این میله هایی که برای معلولان می گذارند که دستشون رو بـذارن رد شوند اصلا استاندارد نیست فقط اینکه مسیر مسدود شده. p. 6 Position: 5 - 5

در بحث طراحی باید دنبال این باشیم جامعه مخاطب ما چه کسانی هستند که امروزه ۵۰ درصدشان خانم‌ها هستند که معمولاً به آنها تـوجهی نمی‌شود. p. 10 Position: 3 - 3

ج: تفکیک عملکردی

یکـی از مـوارد مهـم در برنامـه ریـزی هـای طراحـی شـهری از نظـر بـانوان تفکیـک عملکـردی در فضـاهای شـهری اسـت. بـانوان بـه جزئیات دقت بیشـتری داشـته و بـر عملکـرد هـر فضـا تاکیـد خاصـی را نشـان مـی دهنـد یکـی از مهمتـرین دغدغـه بـانوان در فضـاهای شهری حضـور موتورسـیکلت یـا دوچرخـه در فضـای پیـاده رو مـی باشـد. ایـن امـر باعـث سـلب آرامـش و حتـی دافعـه ای بـرای حضـور مجدد در برخی فضاها شـده اسـت. بـانوان تاکیـد داشـته کـه در برنامـه ریـزی هـا و طراحـی هـای شـهری بایـد بـه نحـوی مـانع گـذاری شود که وسایل نقلیه موتـوری نتواننـد در پیـاده رو یـا پـارک یـا فضـاهای خریـد وارد شـوند شـواهدی از بیـان مشـارکت کننـدگان در ایـن خصوص وجود دارد:

موانعی باشد که مانع از حضور دوچرخه یا موتور به پیاده‌رو شوند. p. 4 Position: 7 - 7

یکی دیگر از دغدغه های بانوان در عملکرد فضاهای خدماتی و رفاهی می باشد. آنها تاکید بیشتری بر تفکیک فضای خریـد بـا فضـای پیـاده روی یا فضاهای مدرن با فضاهای سنتی و تاریخی نشان می دهند. نوع کاربری های شهری و راسته های شهرها و محلات برای آنهـا دارای اهمیت می باشد و به همین دلیل بر زیبایی و المان ها متناسب با ان فضا تاکید دارند.

فضای رمانتیک با نورپردازی یا آبنما با رقص آب قشنگ بوجود بیاورد. شب‌ها در سایر کشورها مانند مالزی و... شب‌ها مـی‌شـود خیابـان غـذا. تعداد رستوران‌هایی که داخل فضای شهری می‌آیند، بیشتر می‌شود. اصولاً شب رو میخوای بری یه چیـزی بخـوری و بیشـتر بـرای تفـریح و موزیک گوش دادن و ریلکس کردن میری p. 11 Position: 11 - 11

د: مشارکت طلبی

یکی از مهمترین مسائل و چالش های بیان شده در حوزه برنامه ریزی و تصمیم گیری طراحی شـهری عـدم مشـارکت بـانوان در تصـمیمات شهری است. از نظر بانوان مشارکت کننده شهرها کرمان یا سایر شهرها شهرهای مردانه است و کمتر برای بانوان طراحی شده اسـت. از نظـر مشارکت کنندگان چون بانوان دارای دقت نظر بیشتری نسبت به اقایان هستند و به جزئیات هر تصمیم و برنامه ای نیز توجه دارند برنامـه هـا می تواند مورد قبول جمع بیشتری از شهروندان قرار بگیرد. توجه به جزئیات در طراحی برای بانوان اهمیت بیشتری داشـته اسـت و آنهـا را در تصمیمات دخیل می دانند در صورتی که برنامه ریزان شهری به علت اینکه بیشتر مردان هستند کلیت طرح را در نظر دارند و جزئیات را مدنظر قرار نمی دهند شواهد بسیاری در مصاحبه های انجام شده در این خصوص وجود دارد نمونه هایی از آنها همانند:

خانم ها خیلی دقتشان در پوشش گیاهی زیاد است نسبت به آقایان. رنگبندیشون، حتـی عطـر گلـی کـه در یـک راسـته خیـابون وجـود دارد. سایه‌اندازی‌ها. ولی اقایون خیلی به نوع پوشش گیاهی اهمیت نمی دهند. p. 7 Position: 4 - 4

اگر خانم ها فضای شهری را طراحی کنند ریزه‌کاری‌هایی که یک خانم می‌بیند، یک آقا نمی‌تواند بهش دقت کند. p. 9 Position: 3 - 3

همچنـین در بحـث تصـمیم سـازی طراحـی شـهری عـدم بکـارگیری نظـرات شـهروندان یـا بخصـوص نظـرات زنـان از دغدغـه هـای مشـارکت کننـدگان بـود. آنهـا اظهـار مـی داشـتند کـه در هـیچ پـروژه یـا برنامـه ای نظرسـنجی نمـی شـود و بیشـتر تصـمیمات پشـت درهای بسته گرفته و اجرا می شود آنهـا خواهـان یـک نظرسـنجی از اهـالی محلـه یـا شـهروندان در خصـوص انجـام یـک پـروژه طراحـی شهری بوده و هستند. چرا که در بین مدیران شـهری سـهم بـانوان بسـیار کمتـر از اقایـان بـوده اسـت و آنهـا نمـی تواننـد نماینـده بـانوان در تصمیم گیری باشند.

دخالت دادن خانم ها در طراحی فضا ها یا نظر سنجی از اون ها. یک فراخوان بدهند می خواهیم این خیابون رو باز طراحی کنیم و هـر کـس بیاد نظر بدهد و اینجور باشه از هر ایده ها در یک گوشه ای هر چند کوچک هم استفاده کنیم. p. 12 Position: 19 - 19

مشارکت در طراحی و اجرای اون فضای شهری. p. 13 Position: 19 - 19

هـ: استاندارد سازی

یکـی از موضـوعات مهـم در برنامـه ریـزی شـهری رعایـت اسـتانداردهای لازم بـرای طراحـی هـای شـهری اسـت. اسـتاندارد سـازی

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]

مبلمان شهری، رعایت استانداردها در عرض پیاده روها، جاده ها، استاندارد نمودن جداول و درختان و... همگی تاثیر مثبتی بر حضور شهروندان و همه اقشار جامعه در شهر دارند. این موضوع از نگاه بانوان دارای تاثیر بیشتری بوده است و آنها عدم استاندارد لازم در برخی موارد شهری را دلیل امتناع خود از حضور در برخی مکان ها و فضاها دانسته اند. بانوان به دلیل اینکه در بیشتر مواقع به همراه فرزندان به بیرون می روند و یا بیشتر خریدهای منزل با آنها است بیشتر با موارد غیراستاندارد روبرو می‌شوند. وجود شیب های زیاد، عدم استفاده از کالسکه در برخی پیاده‌روها، عدم امکان استراحت در هنگام قدم زدن یا خرید به دلیل نبودن مبلمان و نیمکت، وجود سطل های بدون درب یا کثیف و... از مواردی است که آنها بیان می داشتند در زیر نمونه هایی از گفته های مشارکت کنندگان در این خصوص آورده شده است:

نیمکت های فلزی شهر رو بی روح می کند. همانطور که نیمکت هایی که برای آقایون با متوسط قد در نظر گرفته می شود ، همینطور برای خانم ها و همینطور برای خردسالان باید در نظر گرفته شود. و نیمکت هایی باشد برای کسانی که روی ویلچر هستند بتوانند جابجا شوند و روی نیمکت بشینند. p. 14 Position: 14 - 14

در درجه اول آسفالت خیابانها رو باید درست کنند. شیب درست ندارند و در زمان بارندگی آب جمع می شود. p. 2 Position: 13 - 13

و: مناسب شدن فضا

مناسب سازی فضا برای همه شهروندان و تامین احساس ارامش و اسایش مردم از نظر مشارکت کنندگان موضوعی است که در برنامه ریزی و تصمیم سازی در هنگام طراحی شهری بایستی مد نظر قرار بگیرد. این امر در همه جوانب شهری می تواند در جلب رضایت شهروندان موثر واقع شود از کاشت درختان تا تامین وسایل خدماتی و ورزشی و یا تعبیه وسایل نظافتی و بهداشتی در شهرها همگی لازمه یک شهر همگانی خواهد بود. این امر همانگونه که در موارد بالا بیان شده است تامین کنند فضای مناسب شهری می باشد. موارد متعددی در گفته های مشارکت کنندگان وجود داشت که برخی از آنها در اینجا ذکر می شود.

فضای سبز یا درخت جوری نباشد که دید را به اون فضا ببندد. نور کافی باشد. خلوت نباشد p. 4Position: 17 - 17

فضاسازی جوری باشد که محیط را هم برای استراحت هم برای گشت و گذار و هم برای خوردن فراهم کند. p. 6 Position: 4 - 4

در مرحله سوم از مقوله های اصلی به دست آمده مرحله دوم به یک مقوله هسته ای با عنوان متناسب شدن فضای شهری برای بانوان رسیده‌ایم. مقوله های اصلی مرحله دوم در یک اجماع نظری بر اساس گفته های مصاحبه‌ها و آنچه تحلیل‌ها نشان داد همگی در صورت توجه و احیا به یک فضای ایده‌آل و دلخواه برای بانوان تبدیل خواهد شد. در جدول زیر مقوله هسته ای به دست آمده نشان داده شده است.

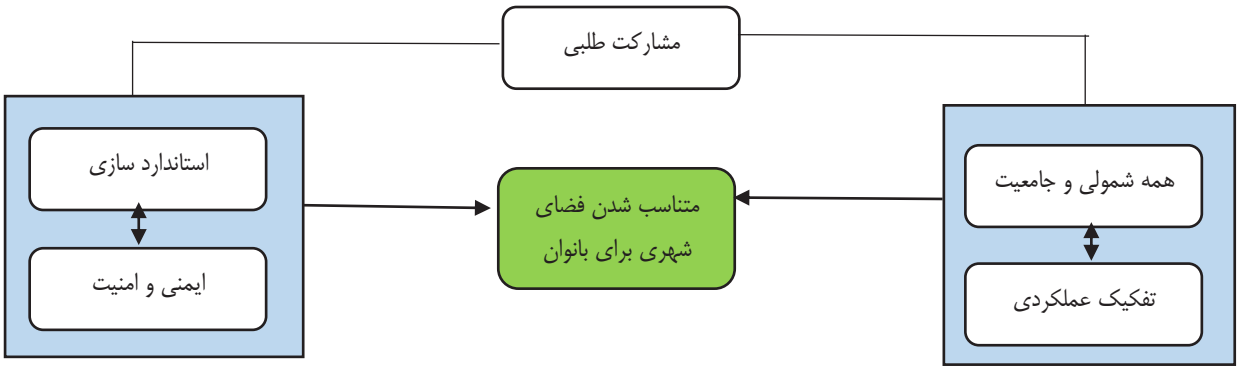
جدول ۲- مقوله اصلی به دست آمده در بعد برنامه ریزی و تصمیم گیری حوزه طراحی شهری

مقوله های اصلی	مقوله هسته ای
توجه به ایمنی و امنیت	متناسب شدن فضای شهری برای بانوان
همه شمولی و جامعیت	
تفکیک عملکردی	
مناسب سازی فضا	
مشارکت طلبی	
استاندارد سازی	

جمع‌بندی گفته‌ها و کدهای به دست آمده در حوزه برنامه ریزی و تصمیم گیری طراحی شهری به صورت شماتیک در مدل زمینه ای زیر نشان داده شده است. بر همین اساس مشارکت بانوان رکن اصلی در برنامه ریزی شهری می تواند در نظر گرفته شود چنانچه بانوان در هنگام برنامه‌ریزی و تصمیم سازی مشارکت داشته باشند به جامعیت و همه شمولی منجر خواهد شد بر همین اصل عملکردهای شهری به صورت تفکیکی ارائه و پیشنهاد خواهد شد و استانداردهای لازم برای آرامش، آسایش و یا ایمنی بانوان و کودکان در نظر گرفته خواهد شد ایمنی در فضاهای شهری باحذف فضاهای بی دفاع، حذف مخروبه ها و نورپردازی مناسب در شهر ایجاد خواهد شد و به نوعی استانداردهای لازم برای کی فضا اگر در نظر گرفته شود ایمنی نیز به دست خواهد آمد در این مدل که دارای همه جانبه نگری است در نهایت منجر به یک فضای مناسب برای بانوان خواهد شد.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]

تصویر ۱- مدل انتزاعی حوزه برنامه ریزی و تصمیم گیری از نظر بانوان به منزله متناسب سازی فضای شهری

بعد طراحی و اجرا: در بعد طراحی و اجرا تعداد ۹۲ کد اولیه یا مقوله های فرعی به دست آمد در مرحله دوم بعد از بررسی و اجماع در خصوص کدهایی که دارای همپوشانی هستند، کدهای یکسان در یک دسته قرار گرفته و مقوله های اصلی هر دسته با اجماع نظری به دست آمد. در حوزه طراحی و اجرا ۵ مقوله اصلی به دست آمد که در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول ۳- مقوله های اصلی به دست آمده از کدهای اولیه در حوزه طراحی و اجرا

کدهای اولیه	مقوله اصلی
نظم در پوشش گیاهی، استفاده از پوش گیاهی مناسب، تناسب با اقلیم، توجه به گیاهان بومی در کاشت، وجود فضای سبز، تناسب داشتن با اقلیم، داشتن فضای سبز، فضای سبز دائمی، وجود درختچه های مناسب، نظم در پوشش گیاهی، استفاده از درخت بجای بوته و درختچه	هماهنگی با اقلیم
فضاهای بی دفاع، وجود دید کافی، داشتن دید مناسب، نداشتن حصار، نبود فضای خارج از دید، نبود فضاهای خارج از دید شهروندان، عدم ایجاد فضای خالی، نبود پیچیدگی در فضاها ، وجود فضای باز و دید مناسب، عدم ایجاد فضای خالی؛ عدم رها سازی فضا، پرهیز از نقاط کور، در معرض دید بودن فضاها، ایجاد امنیت، ایجاد امنیت فیزیکی در محیط های تاریک، حذف فضاهای ناامن	حذف فضاهای بی دفاع
وجود مبلمان مناسب، نورپردازی مناسب، استفاده از نورپردازی مناسب، وجود مبلمان شهری، نورپردازی خوب، وجود نور مناسب، مبلمان مناسب، جذابیت در نورپردازی، مبلمان و مکان مناسب ان، نورپردازی و روشنایی، نورپردازی مناسب، فضای باز مبلمان شهری، داشتن نور مناسب، نورپردازی مناسب، استفاده از مصالح زیبا، داشتن نور مناسب؛ هنوایی در نورپردازی، استفاده از مصالح مناسب، روشنایی کافی، روشنایی کافی در شب	نور و مبلمان مناسب
تنوع در فضاها، مناسب سازی فضا، زیبایی بصری، تناسب رنگ و نور، تنوع در مبلمان شهری، تنوع مبلمان متناسب با عملکرد ، ایجاد هماهنگی در طراحی در یک فضا، طراحی یکسان و یکنواخت، استفاده از تنوع رنگ در مبلمان، تنوع و تکثر در طراحی، زیبایی در جداره ها، حیات شبانه، هماهنگی در نما، ایجاد تنوع در رنگ، رعایت فواصل در مبلمان، تناسب مبلمان با سن افراد، استفاده از مواد مناسب اقلیم، تفکیک پیاده و سواره، شیب مناسب خیابان، مسیر دوچرخه سواری، مسیر مجزای دوچرخه سواری، رعایت استاندارد در نشستن توجه به راحتی در پیاده روی، ایجاد فضای برای کودکان، وجود پارکینگ مناسب، عدم کفسابی، نامناسب بودن پیاده رو ، طراحی مکان مادر و کودک، ایجاد کفسازی مناسب، کم عرض بودن پیاده روها	توجه به کارکردگرایی در فضاها
ارامش و جذابیت، دسترسی مناسب، عدم اغتشاش بصری، آشفتگی بصری، فضاهایی با ارامش، زیبایی بصری، نبود سرویس بهداشتی، نبود امکانات ورزشی، نظم در فضا، هدفمندی در طراحی، داشتن دسترسی مناسب، داشتن پارکینگ مناسب، ایجاد پارکینگ طبقاتی، کمبود فضاهای تفریحی و ورزشی، تامین سرویس بهداشتی، پرهیز از اشفتگی	آسایش و آرامش‌مندی

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]

در ادامه برای تشریح هر مقوله اصلی به شیوه داستان نویسی با ارجاع به مصاحبه ها مقوله های اصلی تشریح خواهد شد.

الف: هماهنگی با اقلیم

یکی از مقوله ها و محورهای به دست آمده از کدهای اولیه در حوزه طراحی و اجرا توجه به اقلیم و همنوایی مصالح و موارد بکارگرفته شده با اقلیم منطقه است. این موضوع در دیدگاه مشارکت کنندگان یکی از مسائل مهمی است که می بایست در زمان طراحی به آن توجه شود. بانوان مصاحبه شونده با دقت به جزدیات و حتی گل ها و خار آنها برای کودکان خود از نوع گیاهان نیز ابراز ناراحتی می نمودند آنها به مجریان طرح خرده گرفته که چرا در این اقلیم از فلان درخت یا فلان گیاه یا گل استفاده شده است که متناسب با اقلیم منطقه نیست و به طور مثال یکی از مشارکت کنندگان بیان می دارد:

همانطور که می دانید بعضی گلها هستند خار دارند یا سمی هستند مثل گل خرزهره که گل سمی دارد و برای خانم ها و مخصوصا بچه ها می‌تواند خطر آفرین باشد. p. 1 Position: 5 - 5

ب: حذف فضاهای بی دفاع

یکی دیگر از مقوله های مهم و به دست آمده در طراحی های شهری حذف فضاهای بی دفاع شهر و مکان های خلوت یا مخروبه است. در این مکان ها بیشترین امکان وقوع جرم وجود دارد و امنیت و اسایش حتی برای عبور از ان منطقه وجود ندارد. در این خصوص نظریات گوناگون شهرسازی نیز ارائه شده است. با این حال مشارکت کنندگان از طراحان شهری به دلیل وجود فضاهای بی دفاع یا کنج های خلوت در زمان طراحی شهری گلایه مند بوده و خواهان حذف این فضاها بودند برخی از شواهد این موضوع در گفته های مشارکت کنندگان ارائه می‌شود.

وقتی تو یک خیابان قدم میزنیم یک سری ساختمانهای مخروبه و رها شده. p. 1 Position: 7 - 7

ارتفاع پوشش گیاهی جوری باشد که دید بسته نشود و جرم اتفاق نیفتد. p. 6 Position: 13 - 13

ج: نور و مبلمان مناسب

یکی از مقوله های اصلی دیگر که از کدهای اولیه در حوزه طراحی و اجرا به دست آمده است بکارگیری و استفاده از نور و مبلمان مناسب برای طراحی های شهری است. موضوع نور و روشنایی در معابر، پیاده روها، پارکها، خیابان و سایر نقاط شهری امری بود که از سوی مشارکت کنندگان مورد تاکید واقع میشد. ازسوی دیگر مبلمان شهری و طراحی و جایگزاری آنها نیز یکی دیگر از موضوعاتی بود که بانوان بر ان تاکید داشتند، بانوان به دلیل اینکه بیشتر با فرزندان به بیرون می روند، مکان استراحت و نشستن در شهر را بیشتر احساس می نمایند. در برخی از مصاحبه ها علت اینکه آنها کمتر به فضاهای عمومی یا شهری می روند به دلیل عدم مبلمان مناسب و قابل نشستن در شهر و فضاها عنوان می شد. در بیشتر مصاحبه ها مشارکت کنندگان از روشنایی به عنوان مهمترین فاکتور حضور در یک مکان در شبها بیان می شد. در زیر برخی شواهد این مقوله نشان داده می شود:

حجم نور زیاد باشد تا محیط های ترسناک و وهم برانگیز را از بین ببرد. p. 1 Position: 13- 13

خیابان و مخصوصا پیاده روها دارای نور کافی باشند. p. 1 Position: 20 - 20

د: توجه به کارکردگرایی در فضاها

یکی دیگر از موضوعات مطرح در مصاحبه ها توجه به کارکردهای عناصر شهری و فضاهای شهری است. بانوان مشارکت کننده در پژوهش به کارکرد یک فضای عمومی یا کارکرد یک خیابان توجه داشته و تنوع در کارکرد را در طراحی یک امر مورد توجه و استقبال شهروندان از فضا عنوان می نمودند.

وقتی یک پیاده روی شهری طراحی و اجرا میشود باید کارکرد آن فقط حرکت پیاده باشد و موانع جهت حضور موتور سیکلت یا دوچرخه در ورودی ها تعبیه شود. وقتی کارکرد یک فضا برای خرید است نمی توان کارکردها یا مغازه های خدماتی و سرویس دهنده مانند تعمیرات ماشین یا شبیه ان در آن خیابان جانمایی شود. جدا سازی راسته‌های خیابان در کارکردهای آن تاثیر قابل توجه ای دارد.

تنوعی از فضاها رو باتوجه به نیاز استفاده کنندگان داشته باشد. p. 2 Position: 18 - 18

از المان نوری در پیاده روها استفاده کنند که جذب کند. تونل نوری بسیار زیباست برای شب. p. 3 Position: 16 - 16

مسیر دوچرخه سواری به شرطی که کاملا از سواره به نحوی جدا شده باشد و کاملا جدا باشد و ایمن باشد. p. 5 Position: 13 – 13

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]

هـ آسایش و آرامش طلبی

طراحان شهری اگر آسایش و آرامش شهروندان را در یک فضای شهری مد نظر نداشته باشند ان فضا خـواه نـاخواه بـه دلیـل عـدم اسـتقبال شهروندان به فضایی مرده و بی روح تبدیل می شود. کدهای بسیاری در مصاحبه ها تاکید بر آرامش و اسایش داشته است. این امر در تمـامی اجزاء طراحی بایستی مدنظر واقع شود؛ آسایش در طراحی مبلمان، آسایش در طراحی پیـاده رو، آسـایش در تـامین امنیـت و نـور، آسـایش در بکارگیری رنگ و مصالح و. . . مواردی است که مشارکت کنندگان بر ان تاکید داشته و ان را لازمه طراحی شهری متناسب برای بـانوان بیـان داشته اند، وقتی یک فضای شهری امکان استفاده از سرویس بهداشتی مناسب را نداشته باشد به همین دلیل حضور در ان فضا کمتر می شـود و نوعی نااطمینانی برای استفاده کنندگان برای ان فضا را فراهم می نماید.

در مورد مبلمان شهری هم فراوانیش برای استراحت و نشستن و سطل زبالـه باعـث مـی شـود خیابـان یـا پـارک تمیـز بـاقی بمانـد p. 1 Position: 11 - 11

اگر نیمکت وجود داشته باشد باعث می شود اگر وقت داشته باشیم بشینیم- p. 2 Position: 5

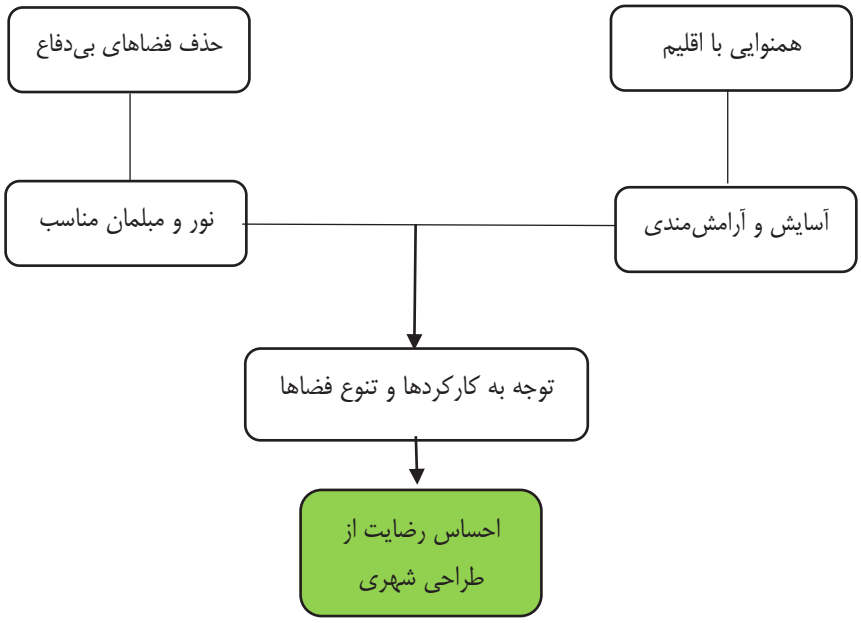
فضای نشستن جهت تماشای مردم و مغازه ها در شرایط امن که مثلا خیالم راحت باشد موتور و دوچرخه داخل اون فضا نمی تونند بیان. p. 4 Position: 15 - 15

در مرحله سوم مقوله های اصلی به دست آمده در مرحله دوم با توجه به شواهد ارائه شده به یک مقوله اصلی و هسته ای مـی بایسـت تبـدیل شود. در بعد طراحی و اجرا با توجه به کدهای اولیه و مقوله های اصلی فاز دوم، احساس رضایتمندی از فضای طراحی شـده را مـی تـوان بـه عنوان مقوله هسته ای بکار برد، چرا که اگر طراحی شهری همنوا با اقلیم منطقه باشد و فضاهای بی دفاع و ناایمن حذف شوند و نور و مبلمان مناسبی طراحی شود به رضایتمندی شهروندان منجر می شود. مقوله های فرعی و هسته ای بعد طراحی و اجرا در جدول زیر نشان داده شـده است.

جدول ۴-مقوله هسته ای به دست آمده از مقوله های اصلی بعد طراحی و اجرا

مقوله های اصلی	مقوله اصلی
همنوایی با اقلیم	احساس رضایتمندی از طراحی شهری
حذف فضاهای بی دفاع	
نور و مبلمان مناسب	
توجه به کارکردگرایی در فضاها	
آسایش و آرامش‌مندی	

تصویر ۲- مدل زمینه ای بعد طراحی و اجرا

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]

بعد بهره برداری: در طراحی‌های شهری، حوزه بهره برداری از یک فضای شهری و نحوه استفاده از ان نیز اهمیت زیادی دارد در این حوزه بر اساس مصاحبه های انجام شده تعداد ۹۸ کد اولیه به دست آمد در مرحله دوم کدهای به دست آمده از مصاحبه ها و در مرحلـه دوم انهـایی که دارای همپوشانی و محتوای یکسان بودند در یک دسته قرار گرفتند و یک مقوله اصلی از آنها به دست آمد. در حوزه بهره بـرداری تعـداد ۵ مقوله اصلی به شرح جدول زیر به دست آمد.

جدول ۵- مقوله های اصلی به دست آمده از کدهای اولیه حوزه بهره برداری

کدهای اولیه	مقوله اصلی
امنیت و ایمنی، ایمنی و جذابیت، حیات شبانه، گلکاری بجای درختکاری، امنیت امنیت و راحتی فضا، وجود فضای سـبز، تامین امنیت، داشتن امنیت، تامین امنیت، امنیت روان داشتن، امنیت امنیت و ایمنی، توجـه بـه امنیـت، وجـود پلـیس و امنیت، نبود حس امنیت، بالابردن علایم، ایمنی امنیت، حفظ امنیت شبانه، امنیت در پوشش گیاهی	تداوم و حفظ امنیت
زیبایی و آرامش، وجود سرویس بهداشتی ، وجود نظم، نبود مخروبه ها، فضای سبز کافی، نبود فضای مخروبه، زیبـایی و تمیزی، نورپردازی جداره‌ها، وجود ارامش، وجود ارامش روانی، واگذاری برخی امور به بانوان، ارامـش روانـی، نـورپردازی مناسب، روشنایی مناسب، محدودیت و سلب ارامش، ایجاد امنیت در فضاهای سبز	حفظ زیبایی بصری
تنوع رنگ آمیزی، تمیزی و زیبایی مبلمان، زیبایی بصری ، وجود نورپردازی، رنگ امیزی مبلمان شهری، روشنایی زیـاد، نورپردازی و زیبایی، تامین نور مناسب، تنوع در نورپردازی، وجود نورپردازی کافی، استفاده از تابلو راهنمای شهری، توجه به روشنایی معابر ، داشتن امکانات رفاهی و بهداشتی	تامین امکانات رفاهی
حضور همیشگی انسان در فضا، زیباسازی فضا، مناسب سازی فضا، پویایی شبانه، وجـود فضـاهای بـاز جهـت تعـاملات اجتماعی، صاف بودن سطوح ، تنوع رنگ در سنگ فرش، راحتی و هماهنگی، رعایت فصلی بودن در گلکاری ها، استفاده از درختچه های مناسب برای دیده شدن، تامین نیازهای همگانی، در دسترس بودن همیشگی، تفکیـک فضـای پیـاده و سواره، حیات شبانه، صاف بودن سطح، تامین پارکینگ، حیات شبانه، جذاب بودن فضا، ناهمواری سطوح، عدم روشـنایی مناسب، توجه به کفسازی، تفکیک عملکردی، عدم سواره در پیاده روها، فرهنـگ سـازی شـهری، عـدم تفکیـک فضـا تعاملات و مراسمات اجتماعی، ایجاد نظم شهری، ایجاد حس تعلق مکانی، استفاده از مـدیریت بـانوان، سـاختن امنیـت توسط خود شهروندان، عدم نظافت شهری	انسان محوری و پویایی دائمی
نبود انقطاع، تامین خیابان در همه مسیرها، استفاده بهینه از فضاهای شهری، نبود مخروبه های کنارخیابان ها، نظارت بر اماکن عمومی، نظارت بر پارک های همجوار خیابان ، عدم نظارت بر تـردد، صـاف بـودن سـطح پیـاده رو ، نظافـت و پاکیزگی، نظافت پیاده رو ها، رسیدگی و نظارت، هموار بودن خیابان و پیاده رو، هموار بودن سطح، نبود فضای بهداشـتی مناسب، نظافت مبلمان، کف سازی و صافی پیاده رو ، خرابی کف خیابـان، کمبـود مبلمـان شـهری، وجـود نظـارت بـر پارکینگ ها، تمیزی فضا و مبلمان، پاکسازی پیاده رو از وسایل اضافی، سرویس بهداشتی کافی	یکپارچگی در خیابان و فضا

در ادامه برای بررسی و تشریح مقوله های اصلی با ارجاع به مصاحبه ها، هر یک از مقوله های تبیین می شود.

الف: تداوم و حفظ امنیت

در برخی فضاهای شهری مشکلی که ممکن است رخ بدهد این است که بعد از مدتی یک فضا به دلیل عدم رسیدگی یا رسیدگی نامناسب رها شده و امنیت و آسایش آن فضا در اثر زمان از بین می رود. مشارکت کنندگان در کدهای بسیار زیادی از رها شـدگی و عـدم رسـیدگی برخـی فضاها اظهار ناراحتی می نمودند. در این حوزه یکی از مهمترین مسائل روشنایی و نور است که چنانچه یک چراغ یا روشـنایی معـابری از بـین رفت مجددا احیا نمی شود و این امر حاشیه امنیت را در شبها پایین می آورد.

مهمتر از همه اینکه فضای شهری باید امن و ایمن باشه. p. 1 Position: 3 - 3

محل جمع شدن زباله و تجمع افراد متکدی و معتاد وقطعا محیط خطرناکی باشد p. 1 Position: 7 - 7

متاسفانه در شهر ما یک فضایی رو که بوجود می آورند مثل کنار هتل پارس که یک فضای شهری زیبا با محل های نشستن و آبنمـا رو اجـرا کردند ولی بعد از یک مدت بهش رسیدگی نکردند و آبنما خراب شده و مبلمانش فرسوده شده و چهره زشتی پیدا کرده است.

p. 2 Position: 21 - 21

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]

ب: حفظ زیبایی بصری

هر فضای شهری چنانچه زیبایی خود را از دست بدهد به مرور زمان دچار فرسودگی شده و مکانی جهت فعالیت های حاشیه ای، تجمع معتادان و تکدی‌گری و... تبدیل می شود. بنابراین حفظ زیبایی بصری فضاهای شهری در زمان بهره برداری موضوعی است که بایستی مورد توجه مدیریت شهری قرار بگیرد. کف، جداره ها و ویترین مغازه ها مواردی است که باعث حضور شهروندان در یک خیابان یا فضا می شود و هر کدام از این موارد دچار تخریب شود از میزان استفاده کنندگان ان فضا کاسته می شود. مشارکت کنندگان تحقیق از انجائی که قشر بانوان بودند این موضوع را دارای اهمیت بیشتری دانسته و برای ان ارزش بالاتری را قائل بودند. در این خصوص حتی درختان شکسته و یا درختچه‌های هرس نشده نیز یک نوع حس ناامنی را منتقل می نماید که از حضور شهروندان می کاهد شواهد بسیاری در مصاحبه ها وجود داشت که نمونه هایی از آنها ارائه می شود.

از نظر من چون آدم احساسی هستم وقتی جایی میرم چه پیاده و چه سواره دوست دارم نمای زیبایی رو ببینم و سرسبز باشد. p. 2 Position: 3 - 3

پوشش گیاهی که انبوه نباشد و با فواصل از همدیگه باشه که به اندازه کافی دید وجود داشته باشه تا موقع پیاده روی در پارک یا خرید در خیابان مخصوصا جاهای خلوت احساس امنیت بهم دست بده و آرامش داشته باشم. p. 15 Position: 7 - 7

ج: تامین امکانات رفاهی

بسیاری از کدهای به دست آمده بر امکانات رفاهی خیابان یا فضاهای عمومی دلالت داشتند. مشارکت کنندگان بر تحقیق از وجود سرویس‌های بهداشتی، آب خوری ها، نیمکت های استراحت، گل و گیاه و... و استفاده از فضا و خیابان تاکید داشتند در این محور بالغ بر ۱۵ کد اولیه به دست آمد که در نهایت به مقوله تامین امکانات رفاهی تبدیل شدند. یکی از مهمترین امکانات رفاهی خیابان سرویس های بهداشتی است یکی از مشارکت کنندگان در این خصوص بیان می دارد:

وجود سرویس های بهداشتی در شهر خیلی مهم است. و کمبود آن موجب عدم حضور زنان می شود. p. 1 Position: 24 - 24

در فواصل کم سرویس های بهداشتی طراحی شوند. p. 15 Position: 17 - 17

د: انسان محوری و پویایی دائمی

یکی دیگر از مقوله های به دست امده پویایی خیابان با حضور انسان ها و شهروندان است، وقتی یک فضا یا خیابان با وجود انسان ها دارای تحرک و پویایی می شود آن فضا محیط امنی را برای انسان فراهم می نماید. اجتماع انسانی باعث جنب و جوش و تبادلات اجتماعی و فرهنگی می شود همین امر خود حس تعلق را ایجاد می کند بر همین اساس مشارکت کنندگان بر وجود انسان ها در محیط های خیابان تاکید داشته و آن را مظهر پویایی و سرزندگی یک محیط برای حضور بانوان دانسته. در همین خصوص یکی از مشارکت کنندگان بیان می‌دارد:

وجود اجتماع و انسان ها در خیابان باعث می شود اونجا محل با آرامشی برای حضور خانم ها شود و بیشتر حضور پیدا کنند. p. 9 Position: 12 - 12

یکی دیگر از موضوعات مطرح در این خصوص همزمان با حضور انسان وجود تکنولوژی و امنیت فیزیکی در محیط خیابان است این امر از دوربین های مدار بسته تا پلیس را شامل می شود و به نوعی حضور دوربین هم خود یک امنیتی را برای بانوان و شهروندان فراهم می نماید. در این خصوص یکی از مشارکت کنندگان بیان می دارد:

فضاهای بازی در کنار محلی که مادر در حال فعالیت ورزشی یا خرید است باشد تا مادر با خیال راحت به فعالیت بپردازد. مثلا در کره جنوبی در تیرهای برق یک سری الارم هایی گذاشتند که هر زمان خانمی احساس عدم امنیت کند این رو فعال کنند وپلیس سریع میاد و رسیدگی می‌کند. p. 10 Position: 3 - 3

هـ: یکپارچگی در خیابان و فضا

مقوله دیگر در خصوص بهره برداری از فضای خیابان یکپارچی در فضا است. وجود انقطاع در بین فضای پیاده رو با خیابان حس ناامنی را القا می نماید. تفکیک عملکردی و وجود پیوستار و یکپارچگی در فضا باعث حضور بانوان در فضاهای شهری و خیابان ها می شود. مشارکت‌کنندگان در این خصوص بیان می دارند:

جدا کردن لاین های پیاده و دوچرخه ، اسکیت، نابینا با عث مدرن نشان دادن شهر می شود p. 11 Position: 4 - 4

فضای سبز شهری انبوه و شلوغ نباشه. جایی پنهان نباشه و قابل رویت و دید باشه. p. 13 Position: 3 - 3

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]

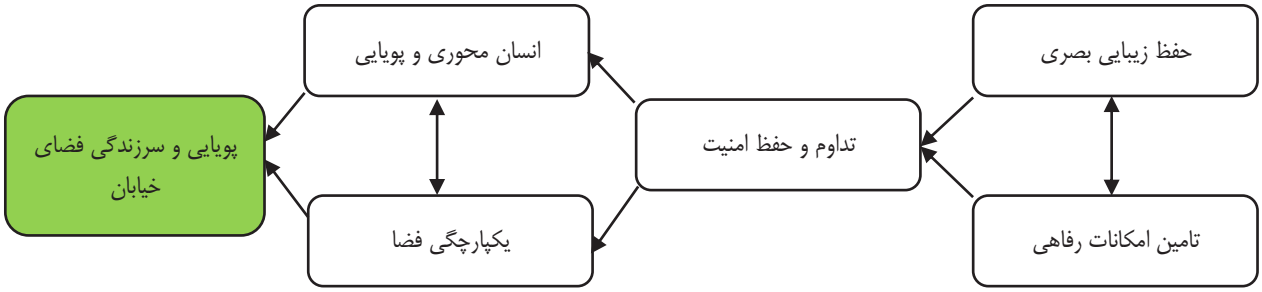
اگر یک فعالیت خاص همیشه در یک مکان شکل بگیرد به نظرم باعث حضور اشخاص بشه. مثلا اگر بدونیم یک میدون همیشه یک مراسم خاص برگزار میشه. یک آداب و رسومی وجود داره به مرور زمان جذب میشی و همیشه میری. 14 - 14 :Position p. 13
بعد از شرح و تفسیر هر یک از مقوله های اصلی، مقوله هسته ای پویایی و سرزندگی فضای خیابان مقوله ای است که در خصوص بهره‌برداری از فضای خیابان به دست آمد. پویایی در یک فضای عمومی یا خیابان باعث مراجعه شهروندان می شود و همین امر باعث یک چرخه بیشتر و بهتر برای استفاده مجدد و سرزندگی در آن فضای می شود. در جدول زیر مقوله های اصلی و مقوله هسته‌ای حوزه بهره برداری نشان داده شده است.

جدول ۶- مقوله هسته ای به دست آمده از مقوله های اصلی حوزه بهره برداری

مقوله های اصلی	مقوله هسته ای
تداوم و حفظ امنیت	پویایی و سرزندگی فضای خیابان
حفظ زیبایی بصری	
تامین امکانات رفاهی	
انسان محوری و پویایی دائمی	
یکپارچگی در خیابان و فضا	

برای ترسیم مدل انتزاعی و زمینه ای حوزه بهره برداری از مصاحبه ها و کدهای به دست آمده اینگونه به نظر می رسد که زیبایی یک خیابان به همراه وجود امکانات رفاهی در آن فضا به حفظ امنیت در انجا می انجامد. امنیت ایجاد شده باعث حضور انسانها و یکپارچگی در فضا خواهد شد و همین مساله به پویایی و سرزندگی در خیابان منجر خواهد شد. در شکل زیر نمودار انتزاعی مقوله های اصلی و هسته ای نشان داده شده است.

تصویر ۳- مدل انتزاعی و زمینه ای به دست آمده از مقوله های حوزه بهره برداری

نتیجه‌گیری

برای پاسخگویی به سوال اصلی تحقیق با روش مصاحبه نیمه ساختار یافته تعداد ۱۶ مصاحبه با بانوان مقیم شهرکرمان انجام پذیرفت برهمین اساس به منظور انجام مصاحبه ها از مبانی نظری و پیشینه تحقیق، سوالات اصلی مصاحبه ها استخراج گردید و ابعاد طراحی شهری مشخص شد و مصاحبه هایی بین ۴۰ دقیقه تا ۱ ساعت انجام پذیرفت. تعداد ۳۹۲ کد اولیه به دست آمد کدها در ابعاد مختلف تحلیل و تفسیرگردید و به مقوله های اصلی و مقوله هسته ای در یک مرحله بالاتر ارتقاء یافتند و ۱۹ مقوله اصلی به دست آمدند و در گام سوم ۳ مقوله هسته ای در ابعاد تحقیق به دست آمد. درگام چهارم تحقیق در یک جمع بندی از کدهای اولیه، مفاهیم اصلی و مقوله هسته ای چارچوب طراحی شهری دوستدار بانوان به منظور تبیین مولفه ها و شاخص های طراحی شهری دوستدار بانوان سعی گردید تا به یک مدل نهایی بینجامد که پاسخگوی سوال اصلی تحقیق باشد بر این اساس در جدول زیر با توجه به مقوله‌ها، سه نوع مقوله شرایطی، تعاملی و پیامدی از تلفیق مقوله‌ها صورت گرفت.

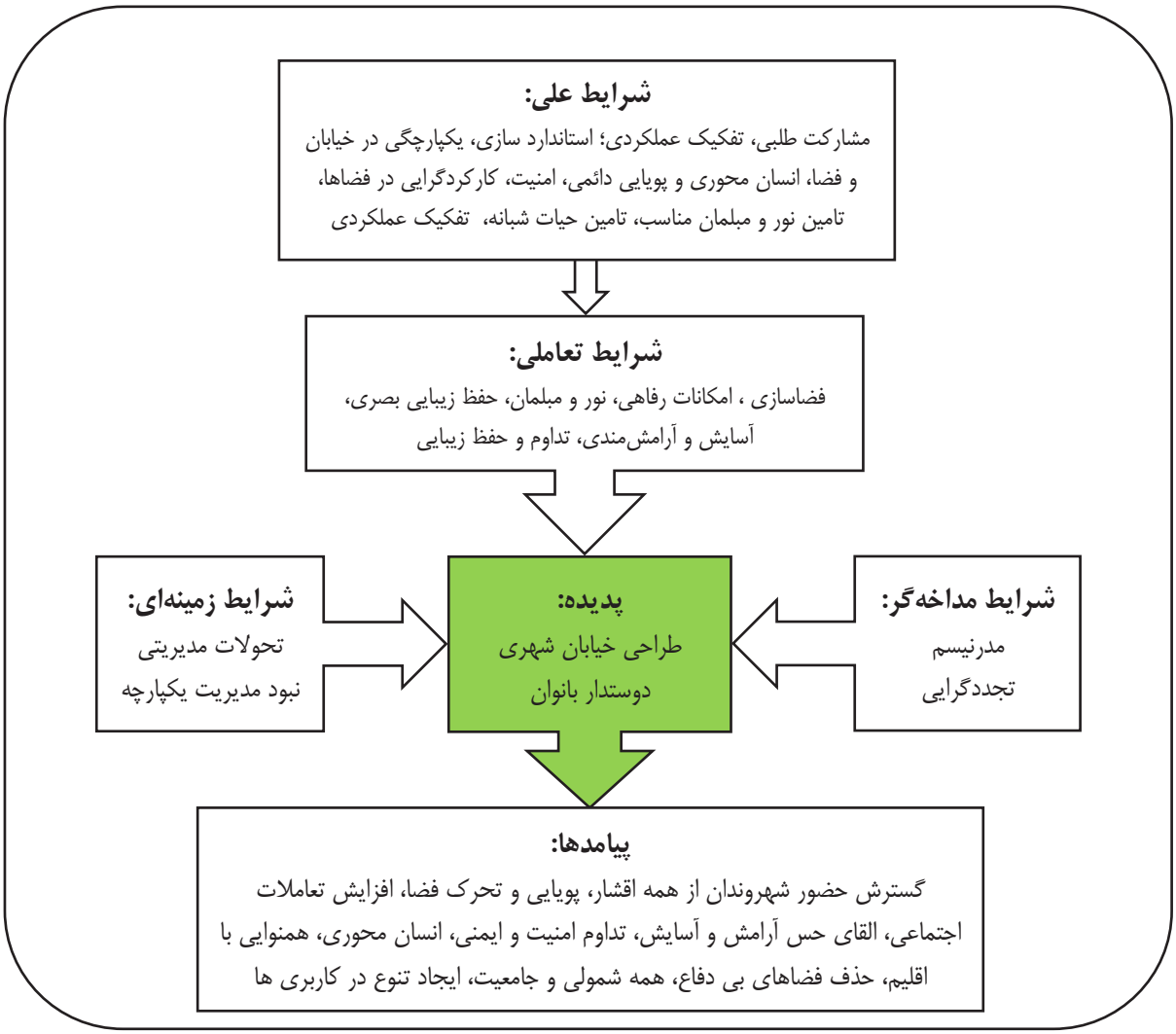
[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]

جدول ۷- مقوله ها

مقوله های اصلی	مقوله هسته ای	مقوله عمده نهایی	نوع مقوله
مشارکت طلبی، تفکیک عملکردی، استانداردسازی، یکپارچگی در خیابان و فضا، انسان محوری و پویایی دائمی، امنیت، کارکردگرایی در فضاها	پویایی و سرزندگی فضای خیابان	تحول عملکردی- فضایی	شرایطی
مناسب سازی فضا، امکانات رفاهی، نور و مبلمان مناسب، حفظ زیبایی بصری، آسایش و آرامش‌مندی، تداوم و حفظ زیبایی	احساس رضایتمندی	تحول زیبایی و بصری	تعاملی
همنوایی با اقلیم، حذف فضاهای بی دفاع، همه شمولی و جامعیت، توجه به ایمنی و امنیت، ایجاد تنوع در کاربری ها، افزایش تعاملات اجتماعی،	متناسب سازی فضا	تحول زیست محیطی	پیامدی

بر اساس جدول بالا کلیه مقوله‌ها در سه محور اصلی طبقه بندی شدند. محورهای اصلی مقوله‌هایی هستند که در یک بستر همسو و مناسب یک طراحی شهری متناسب با ذائقه بانوی ایرانی را می‌توانند فراهم سازند. این مقوله ها به سه نوع شرایطی، تعاملی و پیامدی می توانند تقسیم شوند در مقوله هایی که جنس آنها از نوع شرایطی است به تحول عملکردهای شهری و فضایی منجر خواهند شد. در صورتی که عملکرد و کارکرد یک خیابان، یک فضای عمومی و یا یک پارک دچار تغییر و تحول شود آن فضا از حالت روزمردگی به پویایی خواهد رسید این شرایط اگر با شرایط زمینه‌ای یا شرایط تعاملی پیوند برقرار نمایند، پیامدهای خوبی را به ارمغان خواهند آورد. در مدل زمینه‌ای نهایی زیر چارچوب طراحی شهری با توجه به این سه نوع مقوله نشان داده شده است.

تصویر ۴- مدل نهایی زمینه ای درک و توصیف چارچوب طراحی خیابان دوستدار بانوان در سه بعد برنامه ریزی، طراحی و بهره برداری

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]

بر اساس مدل نهایی تحقیق پیامدهای طراحی خیابان دوستدار بانوان بر اساس شرایط علی و تعاملی و همچنین تحولات مداخله گر و زمینه ای باعث گسترش حضور بانوان در خیابان و تعامل بیشتر آنها در یک بستر اجتماعی با سایر شهروندان خواهد شد. این تعاملات به حس آرامش و احساس رضایت بانوان منجر می شود. بر همین اساس در طراحی شهری امنیت و ایمنی و حذف فضاهای بی دفاع و مخروبه شهری از الزامات اصلی طراحی یک خیابان دوستدار بانوان محسوب می شود.

بر اساس نتایج مصاحبه‌ها در قالب تحلیل فرااستنباطی می توان گفت آنچه در مصاحبه‌ها مفهوم سازی گردید با یک ساختار منسجم در سه بعد قانونگذاری، بعد ساختارسازی و بعد کارکردگرایی مولفه های طراحی شهری دسته بندی شده اند.

جدول ۸- مفاهیم به دست امده در مصاحبه ها در سه حوزه مورد بررسی

چارچوب	ابعاد	مولفه‌های مصاحبه
قانونگذاری	برنامه ریزی و تصمیم‌گیری	توجه به ایمنی و امنیت- همه شمولی و جامعیت- تفکیک عملکردی- مناسب سازی فضا- مشارکت طلبی- استاندارد سازی
ساختارسازی	طراحی و اجرا	همنوایی با اقلیم- حذف فضاهای بی دفاع- نور و مبلمان مناسب- توجه به کارکردگرایی در فضاها- آسایش و آرامش‌مندی
کارکردگرایی	بهره برداری	تدوام و حفظ امنیت- حفظ زیبایی بصری- تامین امکانات رفاهی- انسان محوری و پویایی دائمی- یکپارچگی در خیابان و فضا

اگر چارچوب طراحی شهری دارای سه بازوی قانونگذاری، ساختارسازی و کارکردگرایی در نظر گرفته شود بر همین مبنا سه بعد برنامه ریزی و تصمیم سازی، طراحی و اجرا و بهره برداری تعریف می شود. بر اساس این سه بعد در مصاحبه های انجام شده مولفه های موثر بر طراحی شهری دوستدار بانوان در خیابان های شهر کرمان مورد بررسی قرار گرفت. یکسری از مولفه های موثر بر طراحی شهری دوستدار بانوان در بازوی قانونگذاری و بعد تصمیم گیری و برنامه‌ریزی وجود دارد این مولفه های عبارتند از مشارکت طلبی، جامعیت و همه شمولی و رعایت ابعاد ایمنی و راحتی و همچنین استانداردسازی برنامه ها متناسب با همه اقشار در نظر گرفته می شود در این بعد چنانچه مشارکت بانوان وجود نداشته باشد شهر تک بعدی و سازکار با کارکردهای مردانه خواهد شد و یکسری از نیازهای زنان در شهر نادیده گرفته خواهد شد.

منابع

- ازکیا، مصطفی و ایمانی جاجرمی، حسین. (۱۳۹۹). روش‌های کاربردی تحقیق: کاربرد نظریه بنیانی.
- استراس، آنسلم وکوربین، جولیت. (۱۳۸۷). اصول روش تحقیق کیفی نظریه مبنایی رویه‌ها و روش‌ها. ترجمه بیوک محمدی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- امانی، ملیحه و ریاحی، محمد اسماعیل. (۱۴۰۲)، مطالعهٔ جامعه شناختی موانع و محدودیت‌های حضور زنان در فضای اجتماعی- فرهنگی شهر تهران، فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات اجتماعی و فرهنگی، دوره ۱۲، شماره ۲، صص ۳۸-۶۱
- امیرپور، مریم، و خراشادی‌زاده، زهرا. (۱۳۹۱). حقوق شهروندی و کیفیت زندگی زنان». چکیده مقاله‌های اولین همایش علمی و پژوهشی زنان و زندگی شهری. تهران.
- پورمحمدی م ر. نورانی س. نورانی ف. (۱۳۹۱). شهر دوستدار زنان مطالعه موردی: مرکز شهر اردبیل. فصلنامه آمایش محیط، ۱۹: ۱۶۵-۱۸۱.
- پورمحمدی، محمدرضا، خضرنژاد، پریسا، احمدی، پریسا، و جهان‌بین، رضا. (۱۳۹۴). بررسی میزان انطباق فضاهای عمومی شهری با نیازهای زنان شهر ارومیه. زن در توسعه و سیاست، ۱: ۲۳-۴۰.
- پورموسوی، رضا. (۱۳۸۹). اولویت سنجی نیازهای زنان در تخصیص فضاهای شهری. پایان نامه ارشد، رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، گروه جغرافیا دانشگاه پیام نور واحد رضوانشهر.
- پیشگاهی‌فرد، زهرا و قدسی، امیر. (۱۳۸۹). نظریه های فرهنگی فمینیسم و دلالت های آن بر جامعه ی ایران. *زن در فرهنگ و هنر*، ۲، ۳: ۱۰۹-۱۳۲.
- حق‌پرست، بنت الهدی و شمشاد، معصومه. (۱۳۹۳). بررسی معیارها واصول طراحی شهر با رویکرد استفاده زنان از خدمات شهری مطالعه موردی شهر جدید اندیشه. اولین کنفرانس ملی شهرسازی، مدیریت شهری و توسعه پایدار، تهران، ۲۱ اسفند.
- خلیلی، محسن. (۱۳۸۶). آسیب شناسی مشارکت زنان در جامعه معاصر ایران. زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، ۱۸: ۱۶۵-۱۸۶.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]

سیفایی، مهسا. (۱۳۸۴). مطلوبیت‌سنجی فضاهای عمومی شهری جهت استفاده گروههای خاص اجتماعی (زنان)، در الگوی برنامه‌ریـزی مشارکتی. مورد مطالعه : میدان نبوت (هفت حوض)، پایان نامه ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده هنر.

- دلورس، ماریا، رامون، گارسیا، اورتیز، آنا، و پراتز، مارتا. (۱۳۹۲). بازسازی محله با مطالبات زنانه. ترجمه گل گون. نشریه زن نگار. شـماره ۱۲: ۳۰-۳۵.
- رضازاده، راضیه. (۱۳۸۸). فضای شهری زمینه ساز عدالت اجتماعی، بررسی موانع و عوامل مشارکت زنان در فضای عمومی. نهاد توسـعه تهران، ۷: ۲۸-۳۰.
- عظیمی، مریم. (۱۳۹۵). شهرهای دوستدار زن و استراتژی‌های دستیابی به آن. فصلنامه برنامه‌ریـزی توسـعه شـهری و منطقـه‌ای، ۱(۲): ۱۱۴-۱۱۹.
- علیرضانژاد، سهیلا و سرایی، حسین. (۱۳۸۶). زن در عرصه عمومی: مطالعه ای در مورد فضاهای عمـومی در دسـترس زنـان شـهری و تغییرات آن. نامه علوم اجتماعی. ۳۰: ۱۲۳-۱۴۹.
- فاضلی، ناصر، و ضیاچی، مریم. (۱۳۹۳). شهر دوستدار زن شناسایی معیارهای شهر دوستدار زن از نظر زنان متعلق به پایگاه‌ها و تیپ‌های مختلف اجتماعی تهران. مجله جامعه پژوهی فرهنگی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۳: ۵۹-۹۳.
- محمدپور، احمد، و بهمنی، مریم. (۱۳۸۹). زنان، پاساژ و مصرف نشانه ها. *مطالعات راهبردی زنان (کتاب زنان)*، ۱۲، گروه اجتمـاعی، ۴۷، ۴۱-۷۲.
- محمدی، مریم. (۱۳۸۷). عدالت جنسی در طراحی فضاهای باز شهری با تاکید بر حضور زنان نمونه موردی: فضـاهای محلـه‌ای چیـذر. پایان نامه ارشد، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران.
- مدنی‌پور، علی، (۱۳۷۹). طراحی فضای شهری: نگرشی بر فرآیندهای اجتماعی- مکانی، (مرتضایی، فرهاد)، تهـران، شـرکت پـردازش و برنامه‌ریزی شهری.
- مشایخی، محمد، قدمی، مریم، مهدوی‌نژاد، محمدجواد، و بمانیان، محمدرضا. (۱۳۸۹). طراحی محیط‌هـای معمـاری دوسـت‌دار خـانواده. فصلنامه خانواده و پژوهش. ۱۱: ۱۰۳-۱۲۴.
- مهدیزاده، جواد. (۱۳۸۷). در جستجوی شهرهای انسانی تر. جستارهای شهرسازی. ۲۴ و ۲۵ :۶-۱۹.
- هاشمیان‌فر، سیدعلی، حسین‌آبادی، مهدی، و شهبا، محمدجواد. (۱۳۹۲). اثرات و پیامدهای اجتماعی و فرهنگی فضاهای شهری بر زنان (مورد مطالعه: مجموعه شهربانو در منطقه ۱۱ تهران). مطالعات جامعه شناختی شهری (مطالعات شهری)، ۳(۶)، ۱۵۱-۱۷۹.
- Beeler, J. N. (2011). *Security Planning for Public Spaces: testing a proposed CPTED rating instrument in Berlin, Germany* (Doctoral dissertation, University of Florida).
- Bondi, L. , & Rose, D. (2003). Constructing gender, constructing the urban: A review of Anglo-American feminist urban geography. Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist Geography, 10(3), 229-245
- Creswell J W. Brown M L. 1992. How chairpersons enhance faculty research: A grounded theory study. The Review of Higher Education, 16(1): 41-62.
- Johnson, Louise (1994). What future for feminist geography?. Deakin University. Journal contribution. https://hdl. handle. net/10536/DRO/DU:30094879
- Henley, N. M. (1989). *Body Politics: Power, Sex and Nonverbal Communication*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Kern, L. , & Gerda, R. W. (2008). Gendered space of redevelopment: gendered politics of city building. Gender in an Urban World Research in Urban Sociology, Volume 9, 233–262, in: gender in an Urban World; Edited by: Judith
- Kirk, J. (2010). Gender, forced migration and education: Identities and experiences of refugee women teachers. *Gender and Education*, *22*(2), 161-176.
- Nager, A. R. Nelson-Shulman Y. (1979). Women in public places. Unpublished manuscript, City University of New York, Environmental Psychology Program, New York. West-Pavlov, R. 2013. Contextures: inscriptions of urban space in inner-city Berlin. Space and Culture, 16(3), 323-344. Peake, Linda (2009). Gender in the City. In Rob Kitchen and Nigel Thrift (Eds) The International Encyclopedia of Human Geography, Amsterdam: Elsevier.
- Woodsworth, E. (2005). Making Space for Women in Cities. Spar-rc BC, No 52, pp10-13.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]

Explaining the framework for designing women-friendly urban spaces in Iran from women's perspectives (Case Study: Urban Streets of Kerman City)

Elmira Sanikermani*, *Ph.D. Candidate, Department of Urban Planning, Kerman Branch, Islamic Azad University, Kerman, Iran.*
Nima Jahan Bin, *Assistant Professor, Department of Urban Planning, Kerman Branch, Islamic Azad University, Kerman, Iran.*
Mohammad Ghasemi Siani, *Assistant Professor, Research Institute of Humanities and Social Studies, Academic Jihad, Tehran, Iran.*

Received: 2024/7/9 *Accepted: 2024/12/17*

Extended abstract
Introduction: Considering the importance of women's active presence in urban public spaces, contemporary urban studies increasingly emphasize the need for gender-sensitive planning and design. Women constitute nearly half of urban space users and participate extensively in social, economic, and cultural activities within cities. However, urban environments—particularly streets—have historically been planned and designed based on male-oriented needs and behavioral patterns. Differences in women's needs, perceptions of safety, mobility patterns, and daily responsibilities have often been overlooked, resulting in limited accessibility, reduced comfort, and decreased sense of security for women in public spaces. This issue becomes more critical in cities with strong cultural, religious, and historical contexts such as Kerman, Iran, where recent urban growth has intensified spatial challenges. In this context, developing a women-friendly urban design framework that reflects Iranian women's lived experiences is essential.
Methodology: This study adopts a qualitative, development-oriented approach using grounded theory methodology to explore women's perceptions of urban street design. Data were collected through semi-structured, in-depth interviews with 17 women aged 18 to 60, selected through purposive sampling until theoretical saturation was achieved. The interviews focused on women's experiences, challenges, and expectations regarding urban street spaces, covering planning, design, and daily use. Data analysis was conducted through open, axial, and selective coding using MAXQDA software, allowing the extraction of key concepts, categories, and core themes related to women-friendly urban design.
Results: The findings reveal that women-friendly urban design can be explained through three interconnected dimensions: planning and decision-making, design and implementation, and operation and use. In the planning dimension, women's participation, inclusiveness, functional separation, standardization, and attention to safety and security were identified as fundamental components. In the design and implementation dimension, harmony with local climate, elimination of unsafe and defenseless spaces, appropriate lighting, urban furniture, functional diversity, and physical and psychological comfort were emphasized. In the operation dimension, continuous maintenance of safety, preservation of visual quality, provision of welfare facilities, human-centered management, and ongoing vitality of public spaces were found to be essential for sustaining women's presence in urban streets.
Discussion: The study concludes that creating women-friendly urban streets requires an integrated and participatory approach throughout all stages of urban design. Ignoring women's perspectives leads to one-dimensional, male-oriented spaces, while incorporating their experiences and needs can significantly enhance urban quality, social equity, and inclusiveness. The proposed framework provides practical guidance for planners and designers aiming to create safer, more comfortable, and more inclusive urban environments for women in Iranian cities.
Keywords: framework of design, women-friendly urban spaces, women's perspectives, Urban Streets, Kerman City.

* Corresponding Author's E-mail: e.sanikermani@iau.ir

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-24]